

Gemeente Op Maat

2004

Borsele

Gemeente Op Maat 2004

Borsele

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Inlichtingen

Tel. 0900 0227 (€ 0,50 per minuut)
Fax (045) 570 62 68
E-mail: infoservice@cbs.nl

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Internet

www.cbs.nl

Deze en andere *Gemeenten Op Maat*
zijn gratis te verkrijgen via www.cbs.nl.

© Centraal Bureau voor de Statistiek,
Voorburg/Heerlen, 2005
Bronvermelding is verplicht.
Verveelvoudigen voor eigen gebruik of
intern gebruik is toegestaan.

Kengetal: A-127
ISBN: 90-357-2936-6

Centraal Bureau voor de Statistiek

Inhoud

Colofon en inhoudsopgave	3
Verklaring der tekens en enkele gebruikte afkortingen	4
Voorwoord	5
1 Oppervlakte en dichtheden	6
2 Bevolking	7
2.1 Stand	7
2.2 Samenstelling	7
2.3 Veranderingen in de bevolking	10
3 Economie	11
3.1 Landbouw	11
3.2 Bedrijfsvestigingen	11
3.3 Arbeid	12
3.4 Sociale zekerheid	12
4 Wonen	14
4.1 Woonruimtenvoorraad	14
4.2 Nieuwbouwwoningen	14
4.3 Waarde onroerende zaken	15
5 Onderwijs	16
6 Verkeer en vervoer	17
6.1 Vervoermiddelen	17
6.2 Verkeersongevallen	17
7 Verkiezingen Tweede Kamer en Provinciale Staten	18
8 Milieu, natuur en ruimte	20
8.1 Productie van mest en mineralen	20
8.2 Bodemgebruik	20
9 Lokalisering	22
10 Kerncijfers wijken en buurten	24
11 Gemeentelijke indeling 2004	30
11.1 In 2004 zijn er 483 gemeenten	30
11.2 Kaarten regionale indelingen	31
11.3 Kaarten wijk- en buurtindeling	31
12 Gemeentelijke cijfers op de CBS-website	32
12.1 Zoeken in StatLine	32
12.2 Selecteren via themaboom	32
12.3 Selecteren via de kaart	33
13 Begrippenlijst	34

Verklaring der tekens

.	=	gegevens ontbreken
*	=	voorlopig cijfer
x	=	geheim
-	=	nihil
-	=	(indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	=	het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	=	een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2003-2004	=	2003 tot en met 2004
2003/2004	=	het gemiddelde over de jaren 2003 tot en met 2004
2003/'04	=	oogstjaar, boekjaar, schooljaar, enz. beginnend in 2003 en eindigend in 2004
1993/'94-2003/'04	=	boekjaar enz. 1993/'94 tot en met 2003/'04

In geval van afronding kan het voorkomen dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Enkele gebruikte afkortingen

ABW	=	Algemene bijstandswet
c.a.	=	cum annexis (in hoofdstuk 9 gebruikt als afkorting van enkele lange gemeentenamen)
CBS	=	Centraal Bureau voor de Statistiek
Cebuco	=	Centraal Bureau voor Courantenpubliciteit
COROP	=	Coördinatie Commissie Regionaal Onderzoekprogramma
GBA	=	Gemeentelijke Basisadministratie
GGD	=	Gemeentelijke gezondheidsdienst
GOM	=	Gemeente Op Maat
IOAW	=	Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers
IOAZ	=	Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen
KWB	=	Kerncijfers Wijken en Buurten
NUTS	=	Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques
OAD	=	Omgevingsadressendichtheid (het gemiddeld aantal adressen per km ² binnen een cirkel met een straal van één kilometer)
RKN	=	Regionale Kerncijfers Nederland
RPA	=	Regionale Platforms Arbeidsmarkt
SBI	=	Standaard Bedrijfsindeling
SVG	=	Scalable Vector Graphics
VINEX	=	Vierde Nota ruimtelijke ordening Extra
Wajong	=	Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten
WAO	=	Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering
WAZ	=	Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen
Wgr	=	Wet gemeenschappelijke regelingen
WOZ	=	Wet waardering onroerende zaken
w.o.	=	waaronder (als opsomming niet uitputtend is)
w.v.	=	waarvan (als opsomming uitputtend is)

Totstandkoming

Aan de totstandkoming van *Gemeente Op Maat* is meegewerkt door Duncan Beeckman, Hans Righolt en Tjakko Tol.

Voorwoord

Voor u ziet u *Gemeente Op Maat 2004*, de gemeentelijke overzichtspublicatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). *Gemeente Op Maat 2004* bevat kerncijfers over Nederlandse gemeenten, uiteenlopend van de bevolkingsdichtheid tot het aantal verkeersongevallen. Gemeentelijke uitkomsten afgezet tegen provinciale en nationale totalen zijn terug te vinden in hoofdstuk 1 tot en met 8. De gemeentelijke indeling van 1 januari 2004 is de basis voor deze editie.

Vernieuwing

In vergelijking met voorgaande uitgaven zijn in deze editie van *Gemeente Op Maat* diverse vernieuwingen aangebracht. Zo wordt in hoofdstuk 9 de relatie gelegd tussen de gemeentelijke indeling en de diverse onderverdelingen die Nederland kent op bovengemeentelijk niveau. Verder is de informatie over de wijken en buurten in hoofdstuk 10 nu even actueel als de gemeentelijke kerncijfers. Hoofdstuk 11 bevat meer informatie over de gemeentelijke indeling per 1 januari 2004. En in hoofdstuk 12 wordt een uitleg gegeven hoe u de onderwerpen opgenomen in deze *Gemeente Op Maat* kunt raadplegen via de CBS-website. Hier kunt u tevens recentere cijfers vinden die zijn verschenen na het uitkomen van deze publicatie. Ten slotte vindt u in hoofdstuk 13 een uitgebreide begrippenlijst. Op een overzichtelijke manier worden daar, per hoofdstuk, alle gebruikte begrippen toegelicht.

Drs. G. van der Veen
Directeur-generaal van de Statistiek

Voorburg / Heerlen, september 2005

1. Oppervlakte en dichtheden

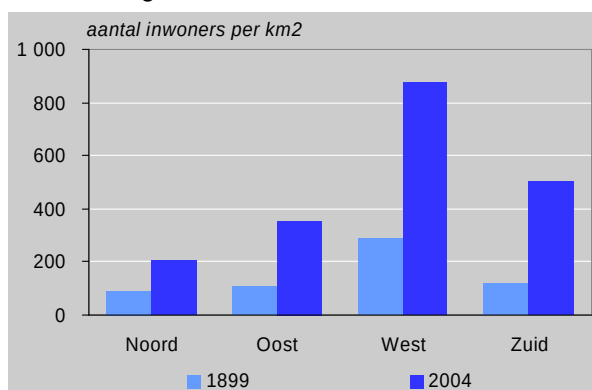
Het Nederlands grondgebied heeft een omvang van bijna 34 duizend vierkante kilometer land. Samen met België, Slovenië en de kleine lidstaten Luxemburg, Cyprus en Malta, behoort Nederland tot de kleinste landen van de Europese Unie. De totale oppervlakte van Nederland beslaat, inclusief het vele water dat ons land rijk is, ruim 41 duizend vierkante kilometer. Nederland bestaat daarmee voor bijna 19 procent uit water. Met een totale oppervlakte van 5 741 vierkante kilometer is Friesland de grootste provincie van Nederland. Ruim 40 procent van deze provincie bestaat uit water. Dit geldt in dezelfde mate ook voor Flevoland, Zeeland en Noord-Holland. De minst natte provincies zijn Limburg met 2,5 procent en Drenthe met 1,4 procent wateroppervlakte. Nog groter zijn de verschillen tussen gemeenten. Lelystad heeft met 765 vierkante kilometer de grootste gemeentelijke oppervlakte, waarvan 31 procent uit land bestaat. Harlingen bestaat voor slechts 6 procent uit land. Beek, Groesbeek, Margraten en Simpelveld bestaan daarentegen volledig uit land. De gemeente Noordoostpolder heeft met 460 vierkante kilometer de grootste landoppervlakte en Bennebroek is het kleinste met slechts 2 vierkante kilometer. Van de top vijftien grootste gemeenten liggen er zes in Drenthe. Kleine gemeenten zijn vooral gelegen in Zuid-Holland. Door het continue proces van samenvoegen en herindelen zal de gemiddelde oppervlakte per gemeente de komende jaren verder toenemen.

Nederland is een dichtbevolkt en dichtbebouwd land. Op de, in Europees perspectief, kleine oppervlakte, zijn er tal van concurrerende functies, zoals wonen, werken, mobiliteit, recreatie, etc. Een maatstaf om deze concentratie van menselijke activiteiten weer te geven, is de omgevingsadressendichtheid. In Noord-Holland is de omgevingsadressendichtheid met 3 072 gemiddeld het hoogst. Drenthe kent, met gemiddeld 690, de meest open omgeving per adres. Op gemeentelijk niveau vinden we de laagste omgevingsadressendichtheden van ongeveer 110 bij Hummelo en Keppel, Schermer en Littenseradiel. De hoogste waarde komt voor bij Amsterdam met 5 987, gevolgd door 's-Gravenhage en Rotterdam. De drie grote gemeenten worden op de voet gevolgd door Schiedam, Delft en Leiden.

Nederland was begin 2004 viermaal zo dichtbevolkt als de Europese Unie (EU15). Op elke vierkante kilometer land woonden gemiddeld 481 landgenoten. Ofwel elke Nederlander had gemiddeld ruim 2 000 vierkante meter land ter beschikking. 's-Gravenhage is de dichtst bevolkte gemeente van Nederland. De inwoners hebben daar gemiddeld de beschikking over 176 vierkante meter.

Er bestaan grote regionale verschillen in bevolkingsdichtheid. In het Westen heeft men ruim vier keer minder ruimte dan in het Noorden. Ruim honderd jaar geleden was Nederland drie maal minder bevolkt dan nu. Elke inwoner had in 1899 gemiddeld de beschikking over bijna 6 400 vierkante meter land. Het Noorden is echter anno 2004 nog altijd minder bevolkt dan het Westen in 1899.

1.1 Bevolkingsdichtheid

Op 1 januari 2004 stonden er gemiddeld 202 woningen op elke vierkante kilometer land. De woningdichtheid voor Nederland is vanaf 2003 voor het eerst boven de 200 gekomen. In Zuid-Holland is de woningdichtheid met 532 het hoogst en in Drenthe het laagst met 75 woningen per vierkante kilometer. Na de randstedelijke provincies heeft Limburg met 225 de meeste woningen per vierkante kilometer. Op gemeentelijk niveau loopt de woningdichtheid uiteen van 2 761 in Den Haag tot 13 in Vlieland en Schiermonnikoog.

Tabel 1.1
Oppervlakte in km², 2004

	Borsele	Zeeland	Nederland
Oppervlakte totaal	194,44	2 933,89	41 527,95
land	142,03	1 788,12	33 783,39
water	52,40	1 145,78	7 744,55
binnenwater	0,81	140,32	3 574,38
buitenwater	51,59	1 005,46	4 170,17

Tabel 1.2
Dichtheden, 1 januari 2004

	Borsele	Zeeland	Nederland
Woningdichtheid	63	93	202
Bevolkingsdichtheid	157	212	481
Omgevingsadressendichtheid	264	806	1 865

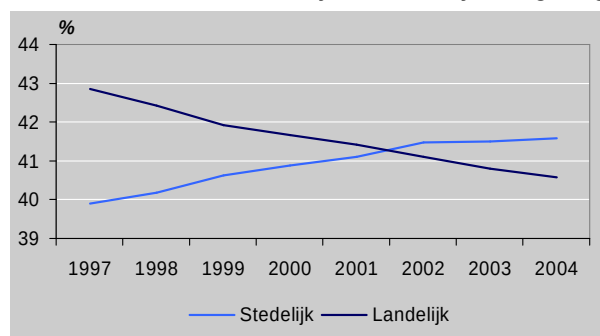
2. Bevolking

2.1 Stand

De omvang van de totale Nederlandse bevolking is in de afgelopen zeventig jaar verdubbeld. Het gemiddeld aantal inwoners per gemeente is door herindelingen en samenvoegingen de afgelopen zeven decennia zelfs ruimschoots verviervoudigd van 7,5 tot bijna 34 duizend op 1 januari 2004. Schiermonnikoog heeft 992 inwoners en daarmee minder dan elke andere gemeente. Amsterdam daarentegen, heeft met ruim 739 duizend, evenveel inwoners als de 95 kleinste gemeenten samen. Op 1 januari 2004 telde Nederland ruim 16,2 miljoen inwoners.

Het aantal inwoners in een stedelijke omgeving nam in de periode 1997-2004 jaarlijks toe. In 1997 woonde 39,9 procent van de Nederlandse bevolking in een stedelijke omgeving. In 2004 is dit toegenomen tot 41,6 procent. Het aandeel dat in een landelijke omgeving woonde, daalde tussen 1997 en 2004 van 42,8 naar 40,6 procent. Vanaf 2002 wonen er voor het eerst meer mensen in een stedelijke dan in een landelijke omgeving.

2.1 Aandeel inwoners stedelijke en landelijke omgeving

De verstedelijking van de Randstad komt goed tot uiting in de provinciale verschillen. Begin 2004 was het aandeel inwoners in een stedelijke omgeving het hoogst in Zuid-Holland en Noord-Holland met respectievelijk 66 en 63 procent. In Utrecht lag het aandeel met 48 procent al

een stuk lager. In Drenthe wonen slechts zeven van de 100 inwoners in een stedelijke omgeving. In Groningen, Friesland en Drenthe vinden we de meeste landelijke gemeenten. In 55 van de 68 gemeenten in dit landsdeel wonen op 1 januari 2004 alle inwoners in een landelijke omgeving. In de vier grootste gemeenten van ons land woonden ruim 1,9 miljoen inwoners in een stedelijke omgeving. Daar woonden nog slechts 62 duizend inwoners in landelijk gebied.

2.2 Samenstelling

De bevolking in de leeftijdscategorieën van 35 tot 40 en 40 tot 45 jaar is talrijker dan elke andere vijfjaarsgroep. Het percentage van de bevolking dat 65 jaar of ouder was op 1 januari 2004, bedroeg 14 procent. Hiervan was 60 procent vrouw. De provincies Zeeland en Drenthe kennen met ongeveer één op de zes, het grootste aandeel inwoners van 65 jaar of ouder. In Flevoland zijn relatief de meeste jongeren woonachtig. Bijna eenderde deel van de bevolking is hier jonger dan twintig. Almelo en Meppel liggen het dichtst bij de nationale leeftijdsverdeling (gebaseerd op de verdeling in tabel 2.3). Urk en Rozendaal wijken hier het meest van af.

De meeste ouderen van 65 jaar en ouder vinden we niet in Amsterdam maar in Rotterdam. In Rozendaal, Laren en Bennebroek is het aandeel 65-plussers met een kwart duidelijk het grootst. Het Flevolandse Zeewolde, Almere en Urk sluiten de rij met ongeveer zeven procent. In vijftien jaar tijd zijn de 65-plussers met ruim eenzesde gegroeid en is de groep met 80-plussers met bijna eenderde gegroeid. Uitgaande van de bevolkingsprognose van het CBS zal deze groei de komende jaren doorzetten.

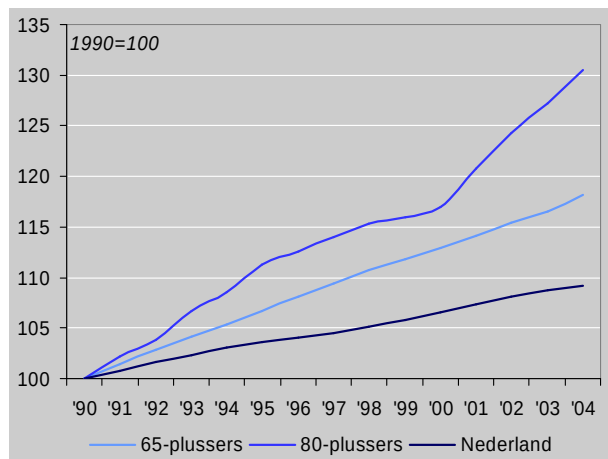
Tabel 2.1
Bevolking, 1 januari 2004

	Borsele	Zeeland	Nederland
Bevolking	22 318	379 028	16 258 032
mannen	11 304	187 898	8 045 914
vrouwen	11 014	191 130	8 212 118

Tabel 2.2
Inwoners naar stedelijkheid, 1 januari 2004

	Borsele	Zeeland	Nederland
Zeer sterk stedelijk gebied	-	8 040	3 104 110
Sterk stedelijk gebied	-	53 390	3 658 490
Matig stedelijk gebied	-	52 660	2 898 190
Weinig stedelijk gebied	3 480	83 230	3 203 130
Niet stedelijk gebied	18 840	181 700	3 394 110

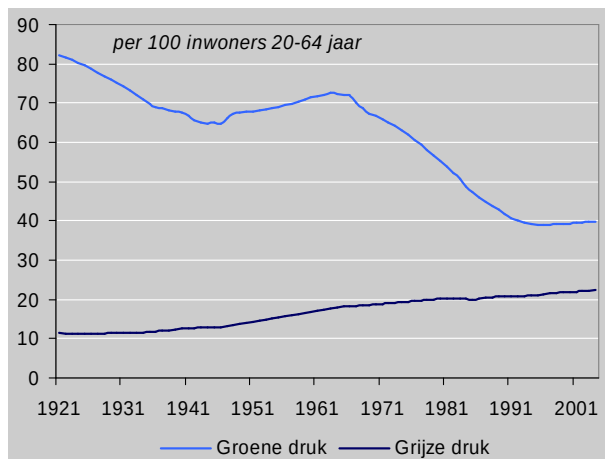
2.2 Ontwikkeling leeftijdsgroepen 65+ en 80+

Begin 2004 bedroeg de demografische druk in Nederland bijna 62. Dit betekent dat er circa 62 mensen van 0 tot 20 jaar en van 65 jaar of ouder zijn ten opzichte van 100 mensen van 20 tot en met 64 jaar. Deze laatste groep wordt ook wel de 'productieve' leeftijdsgroep genoemd. In de provincie Zeeland is de druk met 69 het hoogst en in Noord-Holland met 59 het laagst. In de gemeente Urk is de demografische druk het hoogst: 97. Groningen, Utrecht, Amsterdam en Leiden blijven onder de 50. De 'groene druk' is een andere benaming voor het aantal jongeren onder de 20 per 100 mensen van 20 tot en met 64 jaar. Bij gemeenten als Groningen, Wageningen, Utrecht, Delft, Maastricht en Leiden ligt de groene druk rond de 30. Staphorst en Urk spannen de kroon met respectievelijk 64 en 84.

Bij de groene druk is de laatste veertig jaar een dalende trend zichtbaar, die vanaf de jaren negentig weer is gestabiliseerd. De grijze druk neemt vanaf 1929 geleidelijk toe. De afgelopen tachtig jaar is de groene druk gehalveerd en de grijze druk verdubbeld.

2.3 Demografische druk

Landelijk gezien was 53 procent van de inwoners van 15 jaar of ouder gehuwd begin 2004. In 1994 was dit nog bijna 57 procent. Regionale verschillen in burgerlijke staat berusten mede op de leeftijdsopbouw. Zo is het percentage ongehuwden van 15 jaar of ouder in Zeeland en Drenthe circa 10 procent lager dan de 37 procent ongehuwden in Groningen en Noord-Holland. Ook ligt in de 'jonge' provincie Flevoland het percentage verweduwen met 4,3 procent beduidend lager dan in de overige provincies. De hoogste percentages gescheiden vinden we in de drie grootste gemeenten. Amsterdam heeft 12 procent gescheidenen en 's-Gravenhage en Rotterdam beide 11 procent. Ook in Zandvoort en Heerlen is 11 procent van de inwoners gescheiden. Met 70 procent kent de gemeente Rozendaal het hoogste aandeel gehuwden, op de voet gevolgd door Rucphen, Hunsel en Voerendaal met 65 procent.

Tabel 2.3
Bevolking naar leeftijd, 1 januari 2004

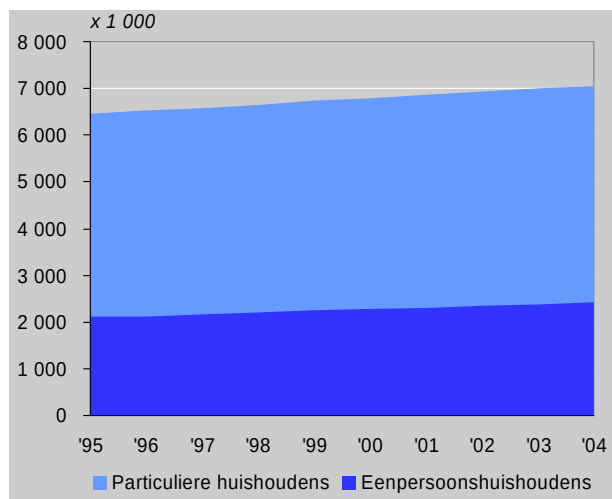
	Borsele		Zeeland		Nederland	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Bevolking	22 318		379 028		16 258 032	
0- 4 jaar	1 550	6,9	22 468	5,9	1 021 216	6,3
5- 9 jaar	1 606	7,2	23 358	6,2	986 489	6,1
10-14 jaar	1 600	7,2	23 791	6,3	1 007 999	6,2
15-19 jaar	1 394	6,2	21 931	5,8	971 853	6,0
20-24 jaar	1 096	4,9	19 078	5,0	968 863	6,0
25-44 jaar	6 155	27,6	102 102	26,9	4 873 171	30,0
45-64 jaar	5 847	26,2	103 208	27,2	4 177 287	25,7
65-79 jaar	2 297	10,3	45 480	12,0	1 692 856	10,4
80 jaar of ouder	773	3,5	17 612	4,6	558 298	3,4

Tabel 2.4
Demografische druk, 1 januari 2004

	Borsele	Zeeland	Nederland
Druk per 100 personen van 20-64 jaar	70,4	68,9	62,3
groene druk (19 jaar of jonger)	47,0	40,8	39,8
grijze druk (65 jaar of ouder)	23,4	28,1	22,5

Het aantal huishoudens heeft op 1 januari 2004 de grens van zeven miljoen bereikt. Ruim eenderde van deze huishoudens wordt gevormd door alleenstaanden. Bijna eenderde bestaat uit meerpersoonshuishoudens zonder kinderen, veelal paren al dan niet gehuwd. En ruim eenderde wordt gevormd door huishoudens met kinderen. Sinds 1995 is het aantal huishoudens met ruim een half miljoen toegenomen.

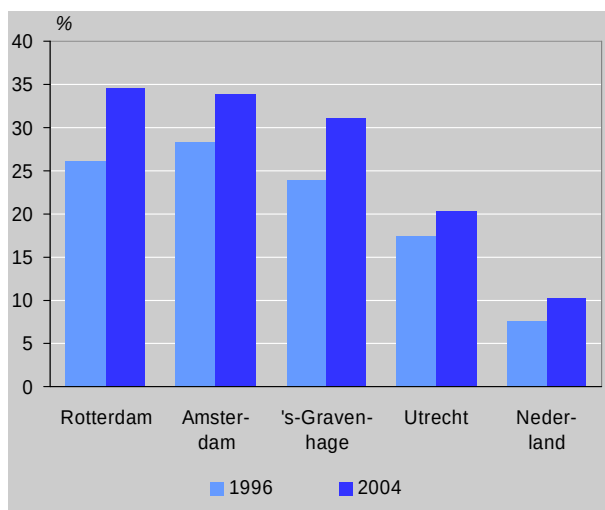
2.4 Ontwikkeling particuliere huishoudens

In Wageningen, Groningen, Amsterdam, Utrecht, Delft, Leiden en Nijmegen is meer dan de helft van de bevolking alleenstaand. Dit zijn gemeenten die alle een studentenstad huisvesten binnen de gemeentegrenzen. De gemiddelde huishoudensgrootte ligt hier dan ook een stuk lager dan het landelijk gemiddelde. In Urk, Staphorst en Tubbergen vinden we veel huishoudens met kinderen. In Urk zelfs ruim drie keer zoveel als huishoudens zonder kinderen. In Urk ligt de gemiddelde huishoudensgrootte ruim 1 en in Staphorst bijna 1 boven het gemiddelde. De kleinste gemeenschap van Nederland vinden we op Schiermonnikoog. Hier wonen nog geen vijfhonderd huishoudens. Dit in tegenstelling tot de ruim 400 duizend huishoudens in Amsterdam.

In de periode 1996 tot en met 2004 is de samenstelling van de bevolking in de vier grootste gemeenten sterk veranderd. Het aandeel autochtonen is afgenomen van 63 naar 56 procent. Het aandeel allochtonen is opgelopen tot 44 procent, waarvan 32 procent afkomstig is uit niet-westerse landen. Had Amsterdam in 1996 met 28 procent nog het hoogste percentage niet-westerse allochtonen, sinds 2002 is dat Rotterdam met in 2004 bijna 35 procent. De cijfers van de gemeenten 's-Gravenhage en Utrecht worden beïnvloed door wijzigingen van de gemeentegrenzen.

2.5 Aandeel niet-westerse allochtonen in de vier grote gemeenten en Nederland

Naast de grote vier hebben ook Almere, Schiedam en Diemen een hoog aandeel niet-westerse allochtonen onder de bevolking. In 2004 had iets meer dan één op de tien inwoners in Nederland een niet-westerse herkomst. In 435 van de in totaal 483 gemeenten ligt het percentage niet-westerse allochtonen onder het nationaal gemiddelde. Het zijn vooral de grote gemeenten, met meer dan 100 duizend inwoners, waar sprake is van hogere aandelen niet-westerse allochtonen.

Tabel 2.5
Burgerlijke staat, 1 januari 2004

	Borsele		Zeeland		Nederland	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Inwoners van 15 jaar of ouder	17 562		309 411		13 242 328	
ongehuwden	4 692	26,7	83 789	27,1	4 373 704	33,0
gehuwden	10 880	62,0	180 522	58,3	7 034 504	53,1
gescheidenen	935	5,3	21 577	7,0	956 541	7,2
verweduwen	1 055	6,0	23 523	7,6	877 579	6,6

Tabel 2.6
Particuliere huishoudens, 1 januari 2004*

	Borsele		Zeeland		Nederland	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Particuliere huishoudens	8 702		160 978		7 052 458	
waaronder						
eenpersoonshuishoudens	2 131	24,5	49 253	30,6	2 424 261	34,4
huishoudens met kinderen	3 561	40,9	56 985	35,4	2 525 936	35,8
Gemiddelde huishoudensgrootte	2,55		2,32		2,28	

2.3 Veranderingen in de bevolking

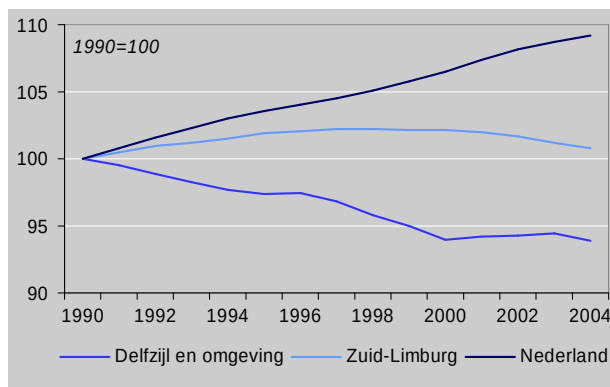
De bevolkingsgroei is opgebouwd uit het saldo van geboorte, sterfte, vestiging, vertrek en administratieve correcties. In 2004 zijn er bijna 137 duizend inwoners overleden. Dat zijn er ruim vijfduizend minder dan in 2003. Deze daling houdt verband met het uitblijven van een griepgolf en met de relatief milde zomer.

Het aantal geboorten is 6,5 duizend lager dan in 2003 en bedraagt 194 duizend, ofwel 529 per dag. De gemeenten met de grootste overschotten tussen geboorte en sterfte (per duizend inwoners) zijn Urk en Renswoude. Dit wordt ook wel de natuurlijke bevolkingsgroei genoemd. Het geboorteoverschot ligt hier boven de veertien per duizend inwoners. In Warmond en Laren vinden we grootste negatieve geboorteoverschotten (per duizend inwoners).

In 2004 is de Nederlandse bevolking met 34 duizend toegenomen tot 16,3 miljoen inwoners. Dat is een toename van 0,2 procent. Sinds 1920 heeft een dergelijk lage bevolkingsgroei zich niet meer voorgedaan. Deze ontwikkeling is vooral veroorzaakt door een verdere afname van de immigratie en een verdere toename van de emigratie. In de gemeenten rond de grote steden groeide de bevolking over het algemeen het snelst. Snelste groeier in 2004 was de gemeente Barendrecht met 6 procent, op de voet gevolgd door Pijnacker-Nootdorp en Albrandswaard. Marum is de gemeente met de sterkste bevolkingsafname, namelijk -2,9 procent.

Ook in Vlagtwedde, Vaals en Vlieland neemt het aantal inwoners met meer dan 2 procent af. Van de 23 gemeenten met een bevolkingsdaling van 1 procent of meer zijn er zes afkomstig uit Limburg en vijf uit Groningen. Uit de regionale onderverdeling van beide provincies blijkt dat vooral in het gebied Delfzijl en omstreken en ook in Zuid-Limburg al langer sprake is van teruglopende bevolkingsaantallen. Zowel de drie Groningse als de drie Limburgse gebieden blijven vanaf 1990 onder de nationale ontwikkeling. Hierbij is rekening gehouden met gebiedswijzigingen als gevolg van gemeentelijke herindelingen.

2.6 Bevolkingsontwikkeling in Delfzijl en omgeving en Zuid-Limburg

Tabel 2.7
Allochtonen, 1 januari 2004

	Borsele		Zeeland		Nederland	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Niet-westerse allochtonen	336	1,5	17 113	4,5	1 668 297	10,3
Marokkanen	27	0,1	1 968	0,5	306 219	1,9
Surinamers/Antillianen en Arubanen	74	0,3	4 175	1,1	456 003	2,8
Turken	31	0,1	3 091	0,8	351 648	2,2
overige niet-westerse allochtonen	204	0,9	7 879	2,1	554 427	3,4

Tabel 2.8
Veranderingen in de bevolking, 2004*

	Borsele	Zeeland	Nederland
Aantal inwoners op 1 januari	22 318	379 028	16 258 032
geboorte	280	4 027	193 789
sterfte	140	3 649	136 761
Geboorteoverschot	140	378	57 028
vestiging	753	13 047	620 009
vertrek	839	12 581	620 009
Binnenlands migratieoverschot	- 86	466	
immigratie	66	1 785	89 660
emigratie	46	1 333	75 200
Migratieoverschot	20	452	14 460
Aantal inwoners op 31 december	22 395	379 948	16 292 354
Bevolkingsgroei (na saldo correcties)	77	920	34 322
<i>Gemiddeld aantal inwoners</i>	<i>22 356,5</i>	<i>379 488,0</i>	<i>16 275 193,0</i>

Tabel 2.9
Relatieve veranderingen in de bevolking, 2004*

	Borsele	Zeeland	Nederland
Geboorteoverschot	6,3	1,0	3,5
Binnenlands migratieoverschot	- 3,8	1,2	
Migratieoverschot	0,9	1,2	0,9
Bevolkingsgroei (na saldo correcties)	3,5	2,4	2,1

3. Economie

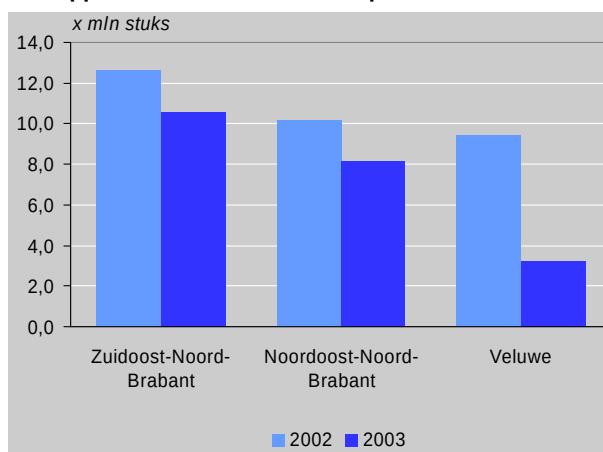
3.1 Landbouw

Het aantal runderen in Nederland is in 2003 opnieuw afgenomen. Sinds de invoering van de melkquota in 1983 is dit een bekend beeld. In totaal liepen er op 1 april 2003 ruim 3,7 miljoen runderen in ons land. Ten tijde van de invoering van de melkquotering waren dit er ruim 5,4 miljoen. Ook het aantal varkens is sterk gedaald. In 1997 waren er in Nederland ongeveer evenveel varkens als inwoners, namelijk 15,2 miljoen. Op 1 april 2003 waren er nog 11,2 miljoen varkens. Dit is ruim een kwart minder dan in 1997. Verder is het aantal kippen sterk gedaald. Op de Veluwe waren Barneveld en Ede in 2002 de kippenrijkste gemeenten met respectievelijk 3,0 en 2,9 miljoen kippen. In Zuidoost- en Noordoost-Noord-Brabant waren dit Someren, Gemert-Bakel en Bernheze met achtereenvolgens 2,3, en twee keer 1,7 miljoen kippen. Als gevolg van de vogelpest in het voorjaar van 2003 zijn deze aantallen beduidend lager uitgekomen. Op de Veluwe is het aantal kippen geslonken van bijna 9,5 miljoen tot 3,2 miljoen. In Zuidoost- en Noordoost-Noord-Brabant samen van 22,8 naar 18,7 miljoen. In deze drie gebieden vinden we, anno 2003, bij elkaar nog altijd ruim een kwart van alle kippen in ons land.

Tussen 1990 en 2003 is de oppervlakte cultuurgrond van alle land- en tuinbouwbedrijven met ruim 4 procent verminderd. Het aandeel dat akkerbouwbedrijven in 2003 hadden in de oppervlakte cultuurgrond was het grootst in de provincies Groningen, Flevoland en Zeeland met aandelen tussen een half en driekwart. Het aandeel in de cultuurgrond dat vooral wordt benut door graasdierbedrijven vinden we duidelijk terug in de provincies Overijssel, Friesland en Utrecht met aandelen tussen de 80 en 90 procent. Landelijk is de oppervlakte cultuurgrond ten behoeve van tuinbouw- en blijvende

teeltbedrijven nog geen 6 procent. Grotere aandelen, tussen de 10 en 20 procent, vinden we in Zuid-Holland, Limburg en Noord-Holland. Binnen de gemeentelijke cultuurgrond loopt dit aandeel op tot boven de 90 procent in de voormalige gemeenten Wateringen en Monster in het Westland, maar ook in Den Helder en Noordwijkerhout.

3.1 Kippen in Noord-Brabant en op de Veluwe

3.2 Bedrijfsvestigingen

Op 1 januari 2003 waren er in Nederland 773 duizend bedrijfsvestigingen. Dit is een toename ten opzichte van een jaar eerder. Bedrijfsvestigingen zijn ingedeeld naar de voornaamste activiteit waartoe zij behoren. Het aantal bedrijfsvestigingen in de land- en tuinbouw is in één jaar tijd met ruim 3 duizend verminderd. Per saldo is het aantal bedrijfsvestigingen in de agrarische sector in 2002 met gemiddeld 9 per dag verminderd.

Tabel 3.1
Veestapel, 2003

	Borsele	Zeeland	Nederland
Veestapel	273 107	2 271 521	98 690 983
rundvee	3 918	49 018	3 759 190
varkens	5 792	84 753	11 169 095
kippen	247 100	2 064 318	79 234 855
overig vee	16 297	73 432	4 527 843

Tabel 3.2
Oppervlakte cultuurgrond per hoofdtype, 2003

	Borsele	Zeeland	Nederland
Totale oppervlakte in are	1 121 569	12 104 117	192 304 569
% akkerbouwbedrijven	54,6	70,6	24,6
% tuinbouw- en blijvende teeltbedrijven	12,1	5,3	5,6
% graasdierbedrijven	6,4	11,3	57,3
% hokdierbedrijven	0,6	0,3	1,9
% combinaties	26,3	12,6	10,5

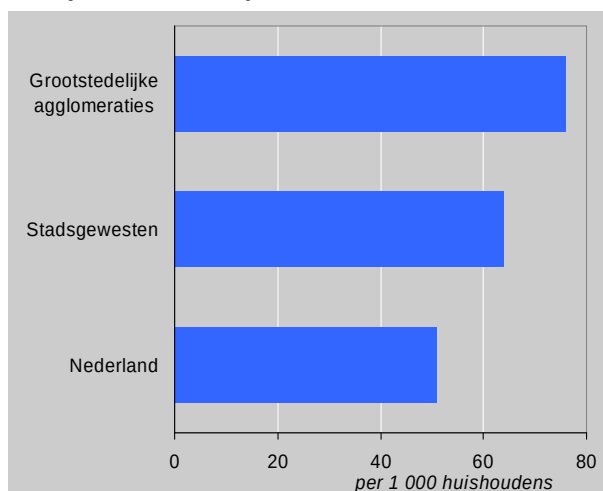
3.3 Arbeid

Eind 2002 waren er in Nederland 7,1 miljoen banen van werknemers. In 2002 vond een omslag plaats op de arbeidsmarkt. De werkgelegenheid groeide veel minder sterk dan in voorgaande jaren en de werkloosheid nam voor het eerst sinds 1994 weer toe. Verdeeld naar de economische activiteit is landelijk 1 procent van de banen van werknemers te vinden in de landbouw, bosbouw en visserij. Alleen in het landsdeel Zuid-Nederland speelt de landbouw met 2 procent van de banen een belangrijker rol dan het landelijke percentage. In het westen van Nederland vinden we een sterke dienstverlenende sector terug in Utrecht en Noord-Holland. In Noord-Brabant vinden we relatief de meeste banen in de winning en nijverheid. In de voormalige gemeente Schipluiden, in Boskoop en in Maasbree loopt het percentage landbouw, bosbouw en visserij op tot boven de 25 procent. Gemeentelijke uitschieters in winning en nijverheid zijn Nieuw-Lekkerland, Steenderen, Zwartewaterland en Lingewaal met meer dan 50 procent. De sector commerciële dienstverlening domineert vooral in Haarlemmermeer, voormalig Sluis-Aardenburg, Gorssel en Diemen met meer dan 70 procent.

3.4 Sociale zekerheid

In grootstedelijke gebieden wordt aan relatief veel huishoudens bijstand verstrekt. In dertien van de 22 stadsgewesten die Nederland telt en in achttien van de 22 grootstedelijke agglomeraties ligt het aantal bijstandsuitkeringen hoger dan het nationaal gemiddelde. Per duizend huishoudens woonachtig in een stadsgewest krijgen er 64 eind 2003 bijstand. In de grootstedelijke agglomeraties is dit 76 per duizend huishoudens. De meeste bijstandsuitkeringen gaan naar alleenstaanden en eenoudergezinnen. Deze wonen naar verhouding vaak in grootstedelijke gebieden.

3.2 Bijstandsafhankelijkheid, 31 december 2003

Eind 2003 werden in Nederland 359 duizend bijstandsuitkeringen verstrekt. Hiervan kwamen er 117 duizend terecht bij huishoudens in de vier grootste gemeenten. Rotterdam spant de kroon. Daar krijgen 139 van de duizend huishoudens bijstand. In Amsterdam en 's-Gravenhage zijn dit er 108 en 95 en in Utrecht 65. De bijstandsafhankelijkheid is het laagst in Graafstroom met 6 per duizend en op Ameland, in Valkenburg en in Tubbergen met zeven per duizend.

Het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen lag eind december 2003 op 959 duizend. Dat is 172 duizend meer dan eind 1995 toen er 787 duizend arbeidsongeschiktheidsuitkeringen verstrekt werden. In de afgelopen jaren hebben vooral meer vrouwen een WAO-uitkering aangevraagd. Het hoogste aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen werd met 972 duizend bereikt in het vierde kwartaal van 2002. Het aantal van 959 duizend arbeidsongeschiktheidsuitkeringen eind december 2003 bestond uit 767 duizend WAO-uitkeringen, 137 duizend uitkeringen aan jonggehandicapten (Wajong) en 56 duizend uitkeringen aan arbeidsongeschikte zelfstandigen (WAZ). De cijfers zijn exclusief de uitkeringen aan uitkeringsgerechtigden in het buitenland.

Tabel 3.3
Bedrijfsvestigingen naar activiteit, 1 januari 2003

	Borsele		Zeeland		Nederland	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Bedrijfsvestigingen	1 290		20 015		773 280	
landbouw, bosbouw en visserij (A/B)	430	33,4	4 190	20,9	95 625	12,4
winning en nijverheid (C/F)	190	14,9	2 710	13,5	127 325	16,5
commerciële dienstverlening (G/K)	465	36,0	9 855	49,2	433 145	56,0
niet-commerciële dienstverlening (L/O)	205	15,7	3 260	16,3	117 190	15,2

Tabel 3.4
Banen van werknemers naar activiteit, 31 december 2002*

	Borsele		Zeeland		Nederland	
	x 1 000	%	x 1 000	%	x 1 000	%
Banen	5,39		139,6		7 055,6	
landbouw, bosbouw en visserij (A/B)	0,22	4	2,7	2	101,6	1
winning en nijverheid (C/F)	2,20	41	31,9	23	1 360,6	19
commerciële dienstverlening (G/K)	1,92	36	58,8	42	3 314,2	47
niet-commerciële dienstverlening (L/O)	1,05	20	46,2	33	2 279,1	32

De arbeidsongeschiktheid is het hoogst in Limburg met 112 en het laagst in Zuid-Holland met 70 per duizend inwoners van 15 tot en met 64 jaar, ook wel de potentiële beroepsbevolking. In de gemeenten Gennep, Heel en Reiderland is het aantal arbeidsongeschiktheids-uitkeringen relatief het hoogst. De gemeenten Graafstroom, (voormalig) Maasland, en Liesveld sluiten de rij.

In de jaren 1995 tot en met 2001 daalde het aantal WW-uitkeringen voortdurend. In deze periode nam het aantal WW-uitkeringen met 279 duizend af. In oktober 2001 werd het laagste punt in tien jaar bereikt: 163 duizend. Daarna sloeg de daling om in een stijging. Eind 2003 lag het aantal WW-uitkeringen met 287 duizend ruim drie-

kwart hoger dan in oktober 2001. Werkloosheid is niet direct een grootstedelijk fenomeen. In de twintig grootste gemeenten vinden we weliswaar eenderde van alle WW-uitkeringen, maar dit hangt samen met de omvang van de bevolking. In acht van de 22 grootstedelijke agglomeraties ligt het aantal WW-uitkeringen per 1 000 inwoners van 15 tot 64 jaar onder het nationaal gemiddelde. In de kleine gemeenten Vlieland, Schiermonnikoog en Reiderland is het aantal WW-uitkeringen relatief het hoogst. In de top-50 vinden we van de twintig grootste gemeenten alleen Eindhoven, Arnhem en 's-Hertogenbosch terug. In Rijnsburg en Graafstroom is het aandeel WW-uitkeringen het laagst.

Tabel 3.5
Uitkeringen algemene bijstand (ABW), 31 december 2003

	Borsele		Zeeland		Nederland	
	abs.	rel. ¹⁾	abs.	rel. ¹⁾	abs.	rel. ¹⁾
ABW-uitkeringen	140	16	5 610	35	358 690	51
ABW-uitkeringen 15-64 jaar	130		5 310		335 700	
mannen	40		2 070		145 080	
vrouwen	90		3 240		190 620	

¹⁾ Per 1 000 huishoudens.

Tabel 3.6
Uitkeringen arbeidsongeschiktheid (AO), 31 december 2003

	Borsele		Zeeland		Nederland	
	abs.	rel. ¹⁾	abs.	rel. ¹⁾	abs.	rel. ¹⁾
AO-uitkeringen	1 030	71	19 150	78	959 150	87
WAO-uitkeringen	800	55	14 750	60	766 530	70
Wajong-uitkeringen	140	10	3 040	12	137 050	12
WAZ-uitkeringen	100	7	1 360	6	55 570	5

¹⁾ Per 1 000 inwoners 15-64 jaar.

Tabel 3.7
Uitkeringen werkloosheid, 31 december 2003

	Borsele		Zeeland		Nederland	
	abs.	rel. ¹⁾	abs.	rel. ¹⁾	abs.	rel. ¹⁾
WW-uitkeringen	240	17	5 600	23	286 630	26
mannen	150		3 430		168 420	
vrouwen	90		2 170		118 190	
IOAW- en IOAZ-uitkeringen	20		490		18 710	
mannen	20		440		16 650	
vrouwen	-		60		2 060	

¹⁾ Per 1 000 inwoners 15-64 jaar.

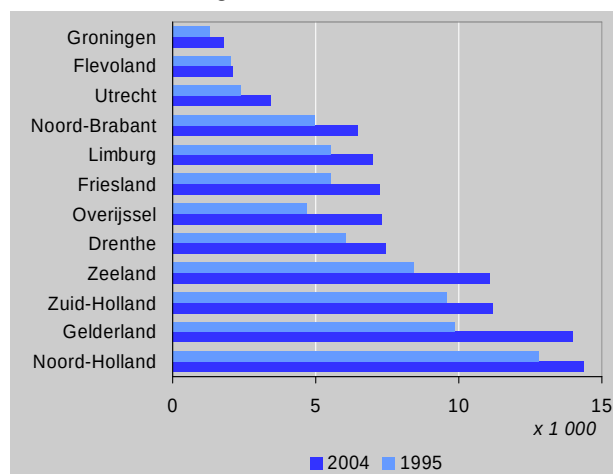
4. Wonen

4.1 Woonruimtenvoorraad

Op 1 januari 2004 waren er in Nederland ruim 6,8 miljoen woningen. Dat zijn er per saldo 618 duizend of tien procent meer dan in 1995. De meeste woningen staan in Zuid- en Noord-Holland en in Noord-Brabant. In Zuid-Holland is de woningvoorraad in de periode 1995-2004 met 112 duizend woningen het meeste uitgebreid (8 procent). In de provincie Flevoland is de toename relatief het grootst, 39 procent. Op gemeentelijk niveau is de relatieve groei van het aantal woningen in 2004 het grootst in Pijnacker-Nootdorp, Berkel en Rodenrijs, Barendrecht, Albrandswaard en Maarn. In 37 gemeenten nam het aantal woningen niet toe, maar af. De grootste dalers zijn: Brunssum, Schiedam, Bennebroek, Maassluis, Delfzijl en Pekela.

De voorraad recreatiewoningen bedroeg op 1 januari 2004 ruim 93 duizend, 20 duizend meer dan in 1995. In Noord-Holland en Gelderland staan de meeste van deze woningen; in Groningen en Flevoland de minste. Gemiddeld staan er in Nederland 3 recreatiewoningen per vierkante kilometer. In Zeeland is de recreatiewoningdichtheid met 6 het hoogst.

4.1 Recreatiewoningen

Tabel 4.1

Woonruimtenvoorraad, 1 januari 2004

	Borsele	Zeeland	Nederland
Voorraad woningen	8 919	166 833	6 809 581
saldo vermeerdering woningen in 2004*	3,3	7,5	7,7
Voorraad wooneenheden	-	600	111 181
Recreatiewoningen	183	11 078	93 438

Tabel 4.2

Nieuwbouwwoningen, 2004

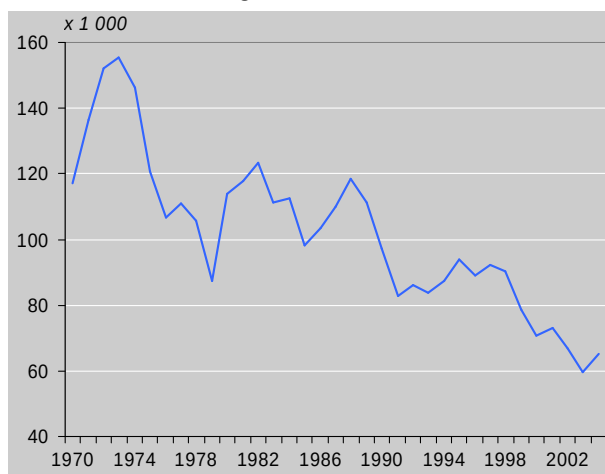
	Borsele	Zeeland	Nederland
Nieuwbouwwoningen	36	1 485	65 314
Eigendomsverhouding			
% koopwoningen	100,0	84,6	78,4
% huurwoningen	-	15,4	21,6
Woningtype			
% eengezinswoningen	100,0	81,3	75,0
% meergezinswoningen	-	18,7	25,0

De meeste recreatiewoningen bevinden zich in gemeenten aan de rand van Nederland, voornamelijk in de buurt van het water. In de gemeenten Schouwen-Duiveland, Texel, Bergen (NH.), Veere, Goedereede, Zijpe, Ermelo, Westvoorne, Sluis en Barneveld staan de meeste recreatiewoningen. In Noordwijk staan de meeste recreatiewoningen per vierkante kilometer land: 38.

4.2 Nieuwbouwwoningen

In 2004 zijn ruim 65 duizend nieuwe woningen gereedgekomen; een stijging van 10 procent ten opzichte van 2003. In dat jaar werd het laagste aantal woningen sinds 1953 opgeleverd. De woningbouw zit al jaren in een dal. In de jaren zeventig kwamen er per jaar gemiddeld nog 124 duizend woningen gereed, in de jaren tachtig 112 duizend. In de periode 1990-1999 zijn gemiddeld 88 duizend woningen per jaar gereedgekomen. Daarna nam het aantal nieuw opgeleverde woningen snel af tot minder dan 60 duizend woningen in 2003. In 2004 was er voor het eerst weer sprake van een behoorlijke groei. De woningproductie bleef echter op een laag niveau.

4.2 Nieuwbouwwoningen

Evenals in voorgaande jaren zijn in Zuid-Holland de meeste woningen gebouwd: bijna 15 duizend. Na Zuid-Holland vindt de grootste productie plaats in Noord-Brabant met ruim 10 duizend woningen. Friesland kende, met 64 procent meer gereedgekomen woningen ten opzichte van 2003, relatief de grootste stijging. In Flevoland, Noord-Holland, Groningen en Overijssel is de woningproductie in 2004 lager uitgekomen dan in het jaar daarvoor. Op gemeentelijk niveau is de toename vooral groot in de grote gemeenten 's-Gravenhage, Rotterdam, Utrecht, Breda, Almere en Amsterdam. En ook in de VINEX-gemeenten gelegen rondom de grote gemeenten, zoals Haarlemmermeer, Zoetermeer, Pijnacker-Nootdorp en Barendrecht. Deze tien gemeenten namen gezamenlijk een kwart van alle nieuwbouw in 2004 voor hun rekening.

Het merendeel van de opgeleverde woningen is koop. Van elke honderd nieuwe woningen waren er 78 een koopwoning. In het verleden lag deze verhouding anders. In 1988 waren 57 van de honderd opgeleverde woningen koopwoningen. Anno 2004 was het aandeel koopwoningen in de totale nieuwbouw in Noord-Holland 73 procent, in de provincie Utrecht 87 procent. In de vier grote gemeenten varieerde het aandeel koopwoningen van 67 procent in Amsterdam tot 91 procent in Utrecht.

4.3 Waarde onroerende zaken

De WOZ-waarde van alle woningen samen bedroeg op 1 januari 2004 bijna 913 miljard euro. Gemiddeld is dat 134 duizend euro per woning. Hierbij is uitgegaan van waardepeildatum 1 januari 1999. In de provincies Groningen, Friesland en Zeeland is de gemiddelde woningwaarde het laagst en in Utrecht het hoogst. In vijf gemeenten zijn de woningen gemiddeld meer dan 300 duizend euro waard. In Bloemendaal bedraagt die waarde 363 duizend euro. De overige gemeenten boven de 300 duizend euro zijn: Laren, Blaricum, Wassenaar en Rozendaal. In negen gemeenten is de gemiddelde woningwaarde minder dan 83 duizend euro. In Reiderland zijn de waarden van de woningen gemiddeld het laagst getaxeerd: 72 duizend euro. De andere acht gemeenten zijn Leeuwarden in Friesland en Appingedam, Pekela, Groningen, Delfzijl, De Marne, Eemsmond en Hoogezand-Sappemeer in de provincie Groningen. Inclusief de 320 miljard van de onroerende zaken die geen woning zijn, bedroeg de totale waarde van het vastgoed op 1 januari 2004 in Nederland 1,2 biljoen euro.

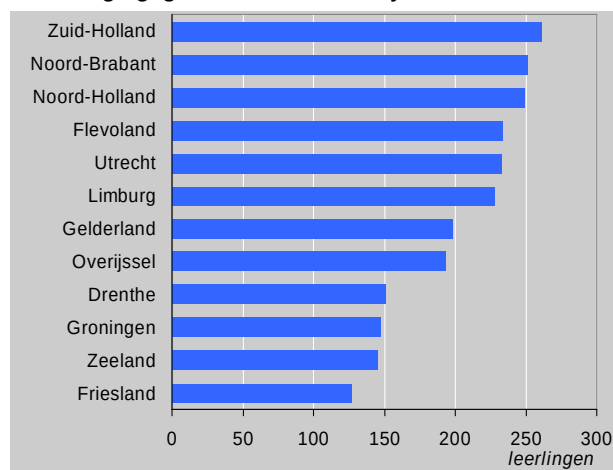
Tabel 4.3
Waarde onroerende zaken, 2004*

	Borsele	Zeeland	Nederland
Woningen in mln. euro	957	18 233	912 805
Niet-woningen in mln. euro	723	7 130	319 805
Gemiddelde woningwaarde in duizend euro	110	103	134

5. Onderwijs

In het schooljaar 2003/04 is het aantal leerlingen in het basisonderwijs met 2 duizend afgenomen ten opzichte van het voorgaande schooljaar tot 1 548 duizend. De 7 163 vestigingen hebben gemiddeld 216 leerlingen.

5.1 Vestigingsgrootte basisonderwijs

In het speciaal basisonderwijs daalde het aantal leerlingen in 2003/04 licht tot 51,5 duizend. Ruim tweederde is jongen. Het aantal leerlingen per vestiging varieerde van 90 in Zeeland tot 197 in Flevoland en bedroeg 126 op de 408 vestigingen in Nederland.

Van de ruim 54 duizend leerlingen in expertisecentra zijn zeven van de tien leerlingen jongens. Bijna 34 duizend leerlingen volgden het basisonderwijs, waarvan de groep zeer moeilijk lerende kinderen 10 duizend bedroeg. Bij het voortgezet onderwijs vormden de 9 duizend zeer moeilijk opvoedbare kinderen de grootste afdeling.

In het schooljaar 2003/04 bevolkten de 809 duizend leerlingen op het vwo, havo en vmbo, 91 duizend leerlingen bij het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) en 25 duizend bij het praktijkonderwijs de 679

scholen met gemiddeld 1 362 leerlingen. Aan het eind van schooljaar 2002/03 slaagden 26 duizend vwo'ers, 34 duizend havisten en 97 duizend vmbo'ers.

Ruim eenderde van de 40 duizend leerlingen in leerjaar 3 en 4 in het lwoo kiest techniek, een kwart zorg en welzijn.

In 2003/04 volgden 317 duizend leerlingen de beroepsopleidende leerweg waarvan een op de vijftien in deeltijd. De sector economie bleek met 40 procent de aantrekkelijkste. De helft volgde een middenkaderopleiding en een kwart een vakopleiding.

Techniek is met 42 procent de grootste sector in de beroepsbegeleidende leerweg. Zorg en welzijn neemt 29 procent voor zijn rekening. Driekwart van de 162 duizend leerlingen volgde een basisberoepsopleiding of een vakopleiding.

Het aantal ingeschrevenen bij het reguliere hbo steeg vier procent ten opzichte van 2002/03. Twee van de tien studenten volgden een deeltijdstudie en bijna 12 duizend studenten kozen voor de duale onderwijsvorm, een combinatie van werken en leren. Het meest in trek was het economisch onderwijs met een aandeel van 34 procent. De vrouwelijke hbo-studenten studeerden in alle onderwijssectoren sneller af.

In het reguliere wetenschappelijk onderwijs neemt het aantal ingeschreven studenten ten opzichte van 2002/03 met 5 procent toe tot 188 duizend. Daarvan volgden ruim 14 duizend de opleiding in deeltijd.

In de grootste onderwijssector gedrag en maatschappij, met 39 duizend ingeschrevenen, zijn zeven van de tien studenten vrouw. In de sectoren natuur en economie zijn juist zeven van de tien studenten man en bij techniek is dit zelfs meer dan acht van de tien.

Bijna 53 procent van de 22,5 duizend geslaagden voor een doctoraalexamen of master in 2002/03 is vrouw.

Tabel 5.1
Leerlingen/studenten, 2003/04

	Borsele	Zeeland	Nederland
Basisonderwijs	2 430	36 360	1 547 730
Speciaal basisonderwijs	-	1 080	51 500
Expertisecentra	-	850	54 050
Voortgezet onderwijs	-	21 100	924 780
Beroepsopleidende leerweg	-	7 670	316 970
Beroepsbegeleidende leerweg	-	3 330	161 810
Hoger beroepsonderwijs (vol-/deeltijd)	-	4 360	334 490
Wetenschappelijk onderwijs (vol-/deeltijd)	-	-	187 600

Tabel 5.2
Geslaagden/afgestudeerden, 2002/03

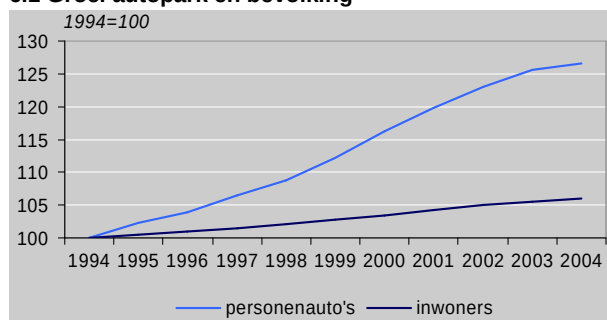
	Borsele	Zeeland	Nederland
Voortgezet onderwijs	-	3 930	158 160
Beroepsopleidende leerweg	-	1 930	73 000
Beroepsbegeleidende leerweg	-	1 240	58 830
Hoger beroepsonderwijs (vol-/deeltijd)	-	1 010	61 110
Wetenschappelijk onderwijs (vol-/deeltijd)	-	-	22 490

6. Verkeer en vervoer

6.1 Vervoermiddelen

Op 1 januari 2004 stonden er in totaal 6,9 miljoen personenauto's geregistreerd. Het autopark is daarmee in tien jaar tijd met ruim een kwart toegenomen. De groei van het autopark overtreft in sterke mate de toename van de bevolking. Door deze ontwikkeling is ook de gemiddelde autodichtheid in Nederland sterk toegenomen. In 1994 stonden er nog 356 personenauto's geregistreerd per duizend inwoners. Begin 2004 waren dat er 425. In Noord- en Zuid-Holland waren dat er minder dan 400. In Noord-Brabant echter waren dat er ruim 470 en in Flevoland bijna 520 per duizend inwoners. Het autobezit ligt in de grote gemeenten Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage naar verhouding laag. Alleen op de Waddeneilanden Vlieland en Schiermonnikoog en in Urk is het aantal auto's per inwoner geringer.

6.1 Groei autopark en bevolking

Sinds begin 2003 zijn er in Nederland voor het eerst meer dan 1 miljoen bedrijfsauto's geregistreerd. Op 1 januari 2004 bedroeg het aantal bedrijfsauto's 1,1 miljoen; een verdubbeling ten opzichte van 1990. Van alle bedrijfsauto's staat ruim 40 procent geregistreerd in West-Nederland en 12 procent in Noord-Nederland. Wel is het bedrijfsautopark in Noord-Nederland de laatste vijf jaar het sterkst toegenomen.

Vanaf 1 januari 2004 zijn er voor het eerst meer dan een half miljoen motortweewielers geregistreerd. Dat zijn er 32 voor elke duizend inwoners. Provinciaal loopt dit uiteen, van 24 in Zuid-Holland tot 41 in Drenthe.

Tabel 6.1
Vervoermiddelen, 1 januari 2004

	Borsele		Zeeland		Nederland	
	abs.	rel. ¹⁾	abs.	rel. ¹⁾	abs.	rel. ¹⁾
Personenauto's	10 317	462	164 004	433	6 908 473	425
Bedrijfsauto's	2 162		26 996		1 070 215	
Motortweewielers	1 073	48	13 375	35	516 567	32

¹⁾ Per 1 000 inwoners.

Tabel 6.2
Verkeersongevallen, 2004

	Borsele	Zeeland	Nederland
Verkeersongevallen	17	296	9 013
Verkeersdoden	5	25	881
Verkeersgewonden	13	319	9 486

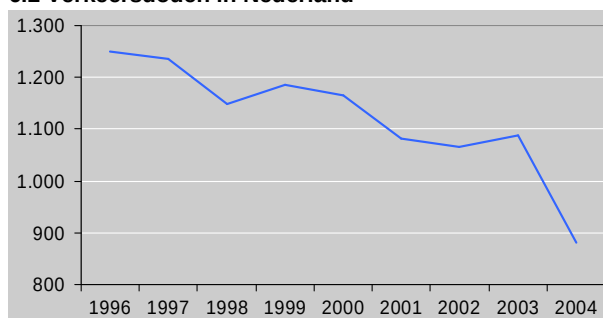
Bron: Adviesdienst Verkeer en Vervoer (AVV) van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat.

Bron verkeersdoden: CBS en Adviesdienst Verkeer en Vervoer (AVV) van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat.

6.2 Verkeersongevallen

Begin jaren zeventig kwamen jaarlijks meer dan drie-duizend mensen om het leven in het verkeer. Daarna daalde het aantal verkeersdoden tot 1 088 in 2003. In 2004 kwamen 881 mensen om in het verkeer, een daling van 19 procent ten opzichte van 2003. Het aantal dodelijke verkeersslachtoffers is sinds de Tweede Wereldoorlog niet meer zo laag geweest.

6.2 Verkeersdoden in Nederland

In 2004 viel 19 procent van alle verkeersdoden in Noord-Brabant. Al jaren kent Noord-Brabant de meeste verkeersdoden. Dat hangt mede samen met het aantal kilometers weg. Met 16 procent van het totaal heeft Noord-Brabant de meeste kilometers weg. In Flevoland ligt ongeveer 3 procent. Hier valt ook maar 2 procent van de dodelijke slachtoffers. Niet alleen grote gemeenten hebben hoge aantallen verkeersdoden, maar ook kleinere zoals Ede en Almelo.

In 2004 zijn 9 013 verkeersongevallen geregistreerd waarbij sprake was van ziekenhuisopname en waarbij de politie werd gewaarschuwd. Het aantal in een ziekenhuis opgenomen gewonden, dat bij alle verkeersongevallen was betrokken, bedroeg 9 486. Ook hier spant de provincie Noord-Brabant de kroon met 17 procent van alle gewonden. In Rotterdam (203) en Utrecht (169) waren de meeste verkeersongevallen. Vier gemeenten zijn in 2004 vrij gebleven van verkeersongevallen: de drie Waddeneilanden Ameland, Vlieland en Schiermonnikoog en de gemeente Millingen aan de Rijn.

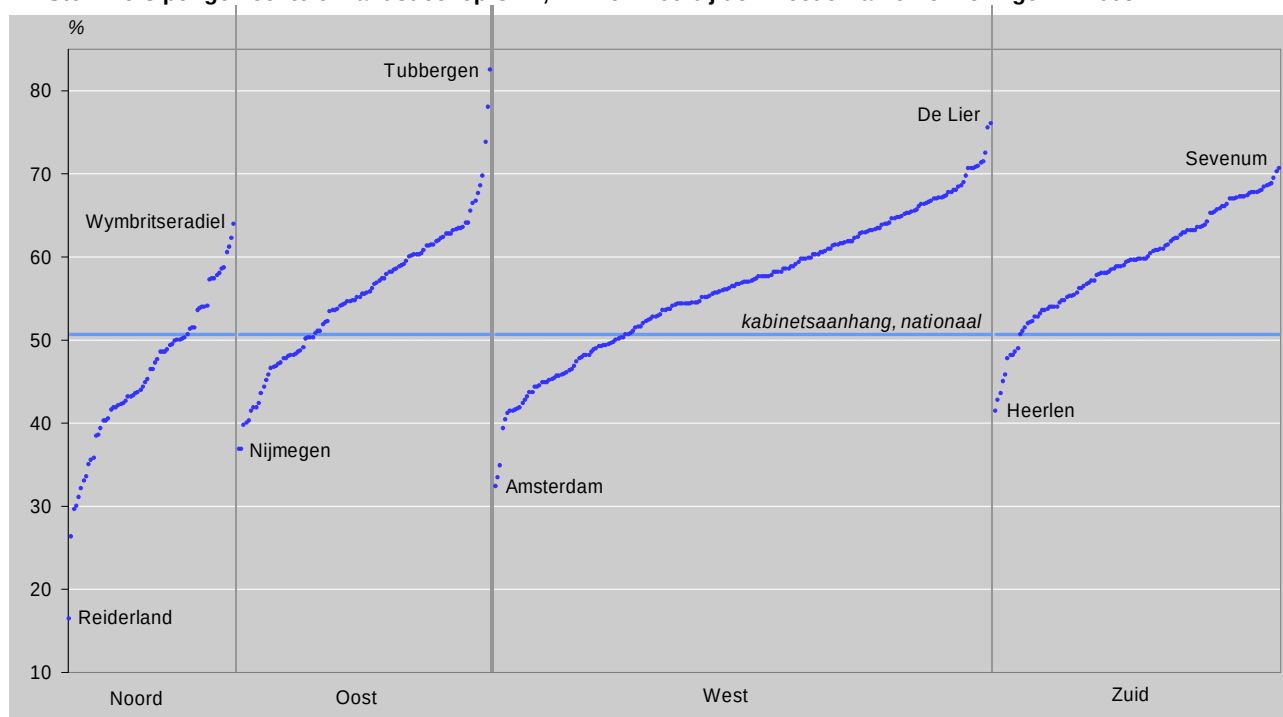
7. Verkiezingen Tweede Kamer en Provinciale Staten

De PvdA heeft bij de Tweede Kamerverkiezingen van 22 januari 2003 een recordwinst geboekt. Deze winst van 15 naar 27 procent van het aantal stemmen volgt op het recordverlies bij de verkiezingen van mei 2002, toen de PvdA terugviel van 29 naar 15 procent. Samen hebben de drie grote partijen op 22 januari 2003 bijna driekwart van de stemmen gehaald. Dit komt overeen met het gemiddelde van de acht verkiezingen die in de periode 1977-2002 zijn gehouden. Alleen bij de verkiezingen van 2002 lag het aandeel veel lager (minder dan zestig procent) door het hoge percentage stemmen voor de LPF. Na de Tweede Kamerverkiezingen van 2003 is de gebruikelijke verdeling dus weer hersteld.

De aanhang van de verschillende politieke partijen is regionaal sterk verdeeld. CDA-stemmers vinden we vooral in Limburg en Overijssel en stemmers op de

PvdA in het Noorden. D66-aanhangers wonen veelal in en rond de grote gemeenten Amsterdam en Utrecht. De aanhang van de LPF is voornamelijk gelokaliseerd rond Rotterdam. VVD-stemmers vinden we vooral in het noordwesten van Nederland. Bij de SGP zien we nog altijd de klassieke Bible-Belt terug. Dit is een strook gebieden die loopt van Zeeland, via Zuid-Holland, Utrecht, Gelderland naar Overijssel. Het gebied wordt hoofdzakelijk bevolkt door gereformeerde of hervormde bewoners. Een sterke voorkeur voor de drie partijen in het huidige kabinet vinden we vooral in Oost- en Zuid-Nederland. De provincie met de grootste kabinets-aanhang is Noord-Brabant, waar 56 procent van de kiesgerechtigden op het CDA, de VVD of D66 heeft gestemd. In Groningen is dit percentage met 38 procent duidelijk het laagst.

7.1 Stemmers per gemeente en landsdeel op CDA, VVD en D66 bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2003

Tabel 7.1
Tweede Kamerverkiezingen, 2003

	Borsele		Zeeland		Nederland	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Kiesgerechtigden	16 480		281 550		12 076 711	
Opkomst		84,2		80,6		80,0
Geldige stemmen	13 862		226 835		9 654 475	
CDA	5 376	38,8	72 545	32,0	2 763 480	28,6
CU	290	2,1	6 643	2,9	204 694	2,1
D66	302	2,2	6 093	2,7	393 333	4,1
GroenLinks	420	3,0	8 514	3,8	495 802	5,1
LPF	628	4,5	11 918	5,3	549 975	5,7
PvdA	2 441	17,6	53 928	23,8	2 631 363	27,3
SGP	1 772	12,8	17 521	7,7	150 305	1,6
SP	619	4,5	11 408	5,0	609 723	6,3
VVD	1 853	13,4	35 538	15,7	1 728 707	17,9
overige partijen	161	1,2	2 727	1,2	127 093	1,3

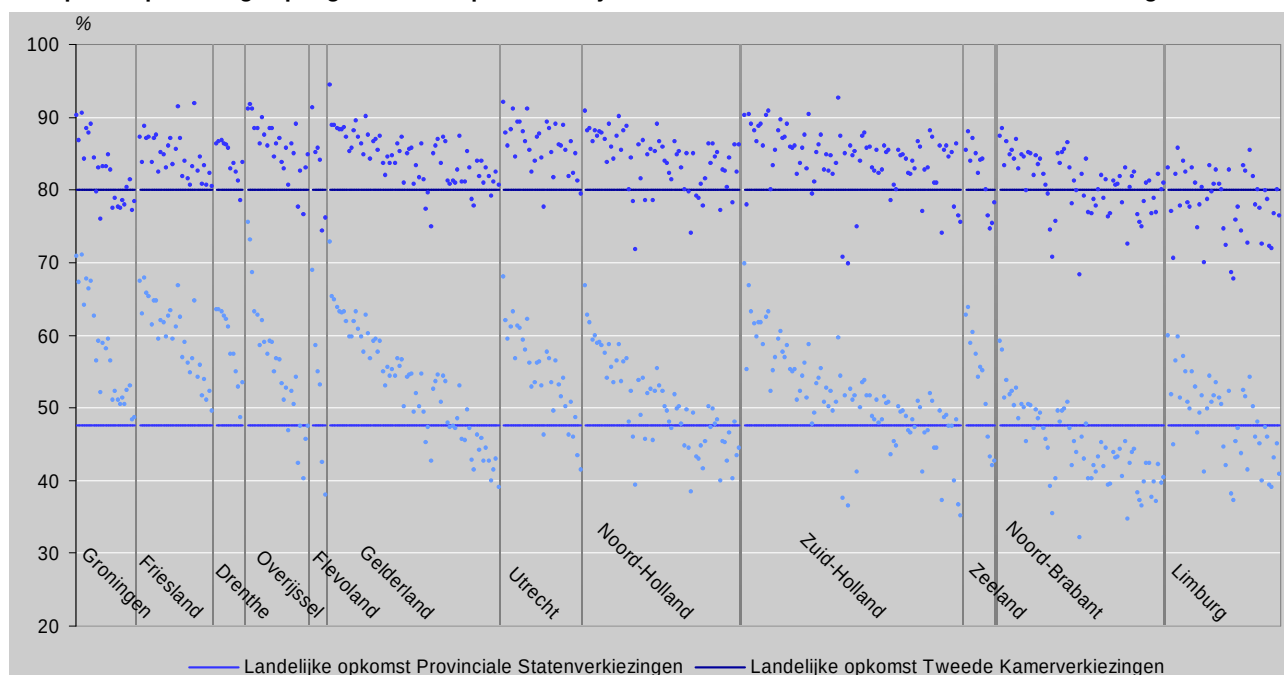
In Nederland stemde 50,6 procent in 2003 op de kabinetspartijen CDA, VVD of D66. In 346 van de 489 gemeenten lag dit aandeel boven het gemiddelde. Binnen de vier landsdelen zijn de verschillen groot. In Noord-Nederland bevinden 49 van de 68 gemeenten zich onder het nationale gemiddelde en in Zuid-Nederland slechts tien van de 116 gemeenten. Bovenaan de lijst staat Tubbergen met 82,5 procent, gevolgd door Dinkelland, het voormalige De Lier, Wassenaar en Rozendaal, met aandelen tussen de 78 en 74 procent. Gemeenten met de minste aanhang zijn de Groningse gemeenten Reiderland met 16 procent, gevolgd door Pekela en Menterwolde. Een gemeente waar de voorkeur duidelijk uitgaat naar een andere partij is Pekela, waar ruim de helft (54 procent) van de geldige stemmen is uitgebracht op de PvdA. Gemeenten waar de overige partijen veel aanhang hebben zijn Bunschoten (ChristenUnie, 25 procent), Urk (SGP, 33 procent), Oss (SP, 21 procent), Rotterdam (LPF, 14 procent) en Wageningen (GroenLinks, 13 procent).

Op 11 maart 2003 zijn in de toenmalige 489 gemeenten Provinciale Statenverkiezingen gehouden. Met een opkomstpercentage van 48 procent lag de opkomst duidelijk lager dan bij de Tweede Kamerverkiezingen

twee maanden eerder. Daar lag het opkomstpercentage op 80 procent, vergelijkbaar met de opkomst bij de verkiezing voor de Tweede Kamer in 2002. Dit percentage is sinds de jaren tachtig niet meer zo hoog geweest. In de drie noordelijke provincies Groningen, Friesland en Drenthe was de opkomst met zo'n 57 procent een stuk hoger dan in het Zuiden. In Noord-Brabant en Limburg was dit aanmerkelijk lager: 43 procent. In Bathmen, Staphorst, Rozendaal, Zuidhorn en Haren was de opkomst het hoogst: boven de 70 procent. In Tilburg, Spijkenisse, Helmond en Rucphen lag het opkomstpercentage onder de 36 procent.

Vergeleken met de Tweede Kamerverkiezingen was de opkomst over de hele linie, dus in alle Nederlandse gemeenten, lager. In Bathmen en Staphorst was het verschil in opkomst tussen beide verkiezingen het kleinste, ongeveer 17 procent. In Millingen aan de Rijn en Wervershoof was het verschil juist heel groot: ruim 40 procent. In de gemeenten Wieringen en Nederweert was de opkomst bij beide verkiezingen vrijwel gelijk aan de landelijke opkomst. De verkiezingsuitslag weerspiegelde hier echter niet de landelijke uitkomst. De gemeenten Heemskerk (Tweede Kamer) en Apeldoorn (Provinciale Staten) kwamen daar het dichtst bij in de buurt.

7.2 Opkomstpercentages per gemeente en provincie bij de Tweede Kamer- en Provinciale Statenverkiezingen 2003

Tabel 7.2
Provinciale Statenverkiezingen, 2003

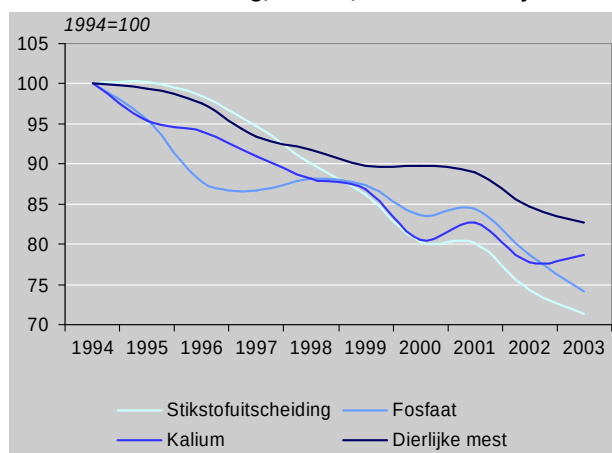
	Borsele		Zeeland		Nederland	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Kiesgerechtigden	16 486		281 629		12 054 954	
Opkomst		55,1		51,2		47,6
Geldige stemmen	9 075		143 966		5 734 496	
CDA	2 889	31,8	38 929	27,0	1 603 579	28,0
D66	211	2,3	3 830	2,7	263 453	4,6
GroenLinks	690	7,6	7 907	5,5	396 902	6,9
GPV/RPF/SGP/CU	2 113	23,3	25 294	17,6	366 814	6,4
LPF	262	2,9	4 403	3,1	165 581	2,9
PvdA	1 252	13,8	29 264	20,3	1 380 429	24,1
SP	285	3,1	5 469	3,8	319 757	5,6
VVD	1 014	11,2	20 891	14,5	1 062 725	18,5
overige partijen	359	4,0	7 979	5,5	175 256	3,1

8. Milieu, natuur en ruimte

8.1 Productie van mest en mineralen

In 2003 produceerde de Nederlandse veestapel 66 miljoen ton mest. De stikstofuitscheiding in deze mest bedroeg 464 miljoen kilogram. Daarnaast zat er in deze mest 162 miljoen kilogram fosfaat en 518 miljoen kilogram kalium. Over een langere periode (1994-2003) gezien, is de totale stikstofuitscheiding in dierlijke mest met bijna eenderde verminderd. De hoeveelheid fosfaat daalde in diezelfde periode ruim een kwart.

8.1 Stikstofuitscheiding, fosfaat, kalium in dierlijke mest

In 2003 is de hoeveelheid fosfaat in dierlijke mest met bijna 6 procent gedaald ten opzichte van het voorgaande jaar. De stikstofuitscheiding verminderde met 4 procent. De daling is het gevolg van de inkrimping van de veestapel. De afname van de stikstofuitscheiding en fosfaat is voor ongeveer de helft het gevolg van de vogelpest. Van begin maart tot half mei zijn bijna 30 miljoen stuks pluimvee geruimd; ongeveer eenderde van het totale aantal. Regionale cijfers over de stikstof- en fosfaatproductie in 2003 zijn nog niet beschikbaar. Uit cijfers over 2002 blijkt dat de stikstof- en fosfaatproductie ten opzichte van 2001 het sterkst daalde in Noord-Brabant met 10 procent en in Limburg met 9 procent. Dit zijn provincies met relatief veel intensieve veehouderij. Noord-Brabant bleef echter met 413 kilogram stikstofuitscheiding en 159 kilogram fosfaat, de provincie met de hoogste mineralenproductie per hectare. Dit is zeven keer zoveel als in Zeeland. In driekwart van de Noord-

Brabantse en in een kwart van de Limburgse gemeenten lag de productie van mineralen boven het landelijk gemiddelde.

8.2 Bodemgebruik

Tussen 1996 en 2000 heeft bijna 74 duizend hectare van het Nederlands grondgebied een andere bestemming gekregen. Dit is iets meer dan de totale oppervlakte van Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Utrecht bij elkaar. De oppervlakte bebouwd, semi-bebouwd en recreatief terrein nam toe. De helft van de grond die van bestemming veranderde, was in 1996 nog landbouwgrond. De oppervlakte bebouwd gebied nam in de periode 1996-2000 met bijna 14 duizend hectare toe. In totaal is bijna 9,5 procent van de landoppervlakte bebouwd. In Zuid-Holland kwam dit aandeel uit op 17,8 procent, in Friesland op 4,6 procent. In de gemeente Bussum is meer dan tweederde van de oppervlakte bebouwd. Dit geldt in dezelfde mate voor Bennebroek en Krimpen aan den IJssel. In twaalf gemeenten is minder dan 2 procent van het grondgebied bebouwd. Hieronder bevinden zich vier van de vijf Waddeneilanden (uitgezonderd Ameland), de Noord-Hollandse gemeenten Schermer, Zeevang en Wieringermeer, de Friese gemeenten Wûnseradiel en Littenseradiel en de gemeenten Graafstroom, Westerveld en Zeewolde.

Ondanks de verstedelijking nam de oppervlakte bos en natuur in Nederland toe. In 2000 was er ruim 3,5 duizend vierkante kilometer bos en 1,3 duizend vierkante kilometer natuur. Sinds 1996 is er 100 vierkante kilometer bos bijgekomen; net zoveel als de oppervlakte van 's-Gravenhage. Er is ook bos verdwenen. Circa 40 vierkante kilometer heeft een andere bestemming gekregen. Per saldo is er dus 60 vierkante kilometer bos meer. Het natuurlijk terrein bleek in 2000 per saldo licht te zijn afgenomen met bijna 10 vierkante kilometer. In totaal was er in 2000 dus ruim 4,8 duizend vierkante kilometer bos en natuur in Nederland; 1 procent meer in vergelijking met 1996.

Vooral in West-Nederland is weinig bos en natuur beschikbaar. Inwoners van Zuid-Holland moeten het doen met een schrale zes hectare per duizend inwoners. In Drenthe is bijna 90 hectare per duizend inwoners voorhanden.

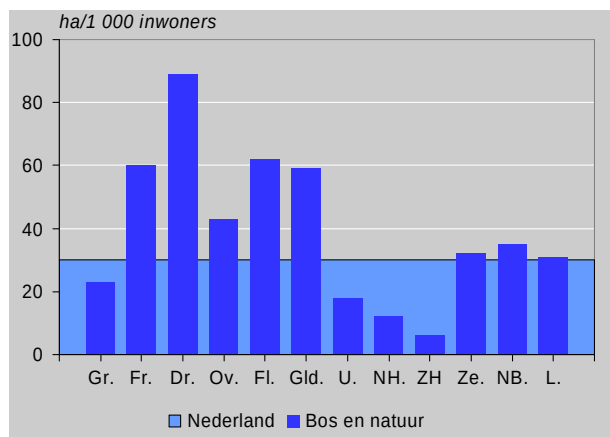
Tabel 8.1
Mineralen in kg per ha cultuurgrond, 2002

	Borsele	Zeeland	Nederland
Stikstofuitscheiding	56	58	252
Fosfaat	22	20	90
Kalium	56	63	267

Tabel 8.2
Mesthoeveelheden in 1 000 kg, 2002

	Borsele	Zeeland	Nederland
Dunne mest	62 275	833 675	67 602 164
Vaste mest	10 774	77 870	3 105 746

8.2 Oppervlakte bos en natuur per 1 000 inwoners, 2000 (naar provinciale indeling 2004)

Inwoners van de vijf Waddengemeenten, van Rozendaal en van Westerveld hebben de beschikking over de grootste hoeveelheid bos en natuur per inwoner. In de gemeenten Rijnsburg en Liemeer is er in het geheel geen bos en natuur.

In de periode 1996-2000 is de oppervlakte recreatie-terrein met 2,7 duizend hectare toegenomen tot bijna 89 duizend hectare. Het gaat dan alleen om specifiek voor recreatie ingerichte terreinen zoals parken, plantsoenen,

sportterreinen, volkstuinten en attractie- en bungalow-parken. Zuid-Holland beschikte in 2000 met bijna 15 duizend hectare over de grootste oppervlakte recreatieterrein. Gelderland, Noord-Holland en Noord-Brabant kwamen elk uit op ruim 12 duizend hectare recreatieterrein. Groningen sluit de rij met 3,6 duizend hectare.

Begin 2004 heeft het Nederlandse wegennet een totale lengte van ruim 133 duizend kilometer. Dat is een toename van 986 kilometer in 2003, ruim drie maal de afstand tussen Groningen en Maastricht. Er zijn vooral straten bijgekomen. De lengte van rijkswegen en provinciale wegen bleef vrijwel gelijk. In 2002 was de toename 900 en in 2001 zelfs 1 100 kilometer. Het beheer van zo'n 90 procent van alle Nederlandse wegen valt onder gemeenten en waterschappen.

Per vierkante kilometer land is er in Nederland gemiddeld bijna vier kilometer weg. De wegendichtheid is binnen woonkernen uiteraard groter dan in het buitengebied. Dit kan in gemeenten met een relatief klein buitengebied oplopen tot 15 kilometer weg per vierkante kilometer. Leiden, Capelle aan den IJssel, Krimpen aan den IJssel en Haarlem zijn hier voorbeelden van. Opvallend is de hoge wegendichtheid in de provincie Limburg. Alleen Zuid-Holland heeft een nog fijnmaziger wegennetwerk.

Tabel 8.3
Bodemgebruik, 2000¹⁾

	Borsele	Zeeland	Nederland
Bebouwd			
ha	715	9 918	318 330
in % oppervlakte land	5,0	5,5	9,4
ha/1 000 inwoners	32	26	20
Bos en natuur			
ha	198	12 143	483 462
in % oppervlakte land	1,4	6,8	14,3
ha/1 000 inwoners	9	32	30
Recreatie			
ha	102	3 957	88 877
in % oppervlakte land	0,7	2,2	2,6
ha/1 000 inwoners	5	10	5
Landbouw			
ha	11 913	141 511	2 326 058
in % oppervlakte land	83,9	79,1	68,9
ha/1 000 inwoners	534	373	143

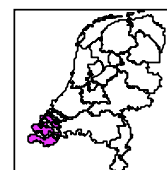
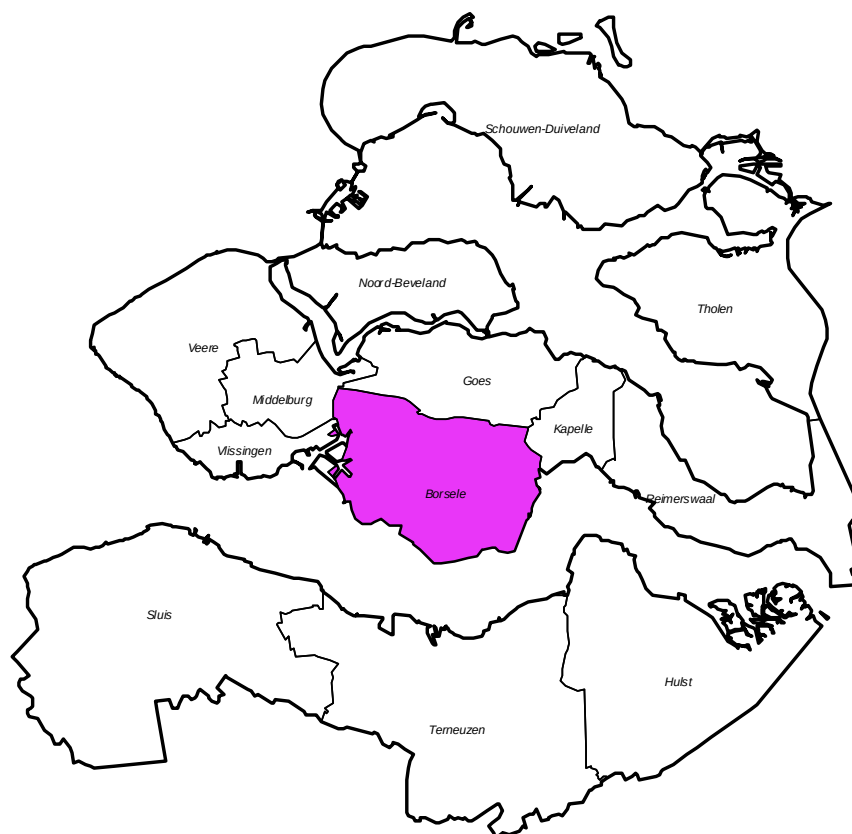
¹⁾ Naar gemeentelijke en provinciale indeling 2004.

Tabel 8.4
Lengte van wegen in km, 2004

	Borsele	Zeeland	Nederland
Totale weglengte	567	6 742	133 383
gemeentelijke en waterschapswegen	511	5 964	120 447
provinciale wegen	43	513	7 799
rijkswegen	14	264	5 136

9. Lokalisering

Borsele (0654)
1 januari 2004

Tabel 9.1
Gebieden in Nederland, 2004

Code	Gebied/regio	Naam
12	Arrondissement	Middelburg
05	Brandweergebied	Zeeland
36	Cebuco-verzorgingsgebied	Goes
32	COROP-gebied	Overig Zeeland
	COROP-subgebied	
097	Economisch-geografisch gebied	Noord- en Zuid-Beveland
21	Gezondheidsregio	Zeeland
50	GGD-gebied	GGD Zeeland
00	Grootstedelijke agglomeratie	
40	Kantongebied	Middelburg
16	Kieskring Tweede Kamer	Middelburg
2902	Landbouwgebied	Walcheren en Zuid-Beveland
11	Landbouwgebied (groep)	Zuidwestelijk akkerbouwgebied
03	Landsdeel	West-Nederland
60	Nodaal gebied	Goes
NL3	NUTS1-gebied	West-Nederland
NL34	NUTS2-gebied	Zeeland
NL342	NUTS3-gebied	Overig Zeeland
19	Onderwijsgebied	Zeeland
19	Politieregio	Zeeland
29	Provincie	Zeeland
03	Ressort	's-Gravenhage
24	RPA-gebied	Zeeland
00	Stadsgewest	
04	Toeristengebied	Deltagebied
31	Wgr-samenwerkingsgebied	Oosterschelde regio
32	Woningmarktgebied	Noord- en Midden-Zeeland

10. Kerncijfers wijken en buurten

De onderverdeling van gemeenten in wijken en buurten dateert van de volkstelling in 1947. De 483 gemeenten in 2004 bestonden uit 2 529 wijken en 11 190 buurten. Iedere gemeente heeft minimaal één wijk en iedere wijk is opgebouwd uit minimaal één buurt. Buurten vormen het laagste regionale niveau en zijn afgebakend vanuit bebouwingsoogpunt of sociaal-economische structuur.

De buurtindeling van gemeenten kan in enkele soorten worden onderverdeeld. Allereerst zijn er de gemeenten die zijn ontstaan na een (grootschalige) herindeling. Een voorbeeld hiervan is de gemeente Aa en Hunze in Drenthe.

10.1 Aa en Hunze, 1 januari 2004

Daarnaast zijn er de kleine gemeenten. Voorbeeld van een kleine gemeente is het Utrechtse Amerongen.

10.2 Amerongen, 1 januari 2004

Tot slot de gemeenten met een historische stadskern binnen de grenzen. De bebouwing binnen deze steden bepaalt voor een belangrijk deel de indeling in wijken en buurten. Voorbeeld: de gemeente Amersfoort.

10.3 Amersfoort, 1 januari 2004

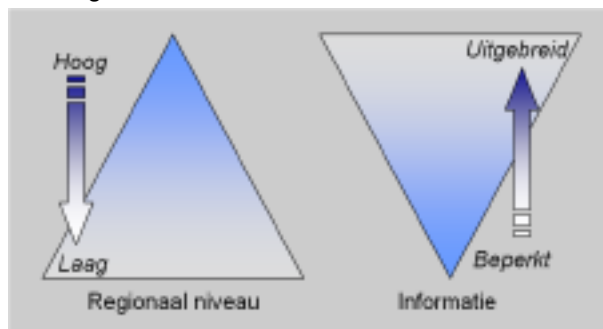

Verder zijn er nog combinaties van bovenstaande onderverdelingen mogelijk. En er zijn ook nog andere typen indelingen, zoals de meer planmatige inrichting van de ruimte. Hierbij kan worden gedacht aan een gemeente als Noordoostpolder en de Flevolandse gemeenten in het algemeen.

Aan elk gebied is een unieke code toegekend van acht posities. De wijk- en buurtcode is opgebouwd uit een gemeentecode van vier posities, een wijkcode van twee posities en een buurtcode van twee posities. De overzichtskaart op de rechterpagina geeft inzicht in de ligging en de omvang van de buurten. Ook is een kaart opgenomen van de bevolkingsdichtheid per buurt en een kaart van de gemiddelde woningwaarde op buurtniveau. Deze thematische kaarten zijn weggelaten bij die gemeenten waar het aantal buurten of het aantal klassen te klein is voor een zinvolle weergave. Op basis van gemeentelijke cijfers zou geconcludeerd kunnen worden dat een gemeente homogeen is. Dat wil zeggen dat de beschreven fenomenen zich gelijkmatig verdeeld over het gemeentelijk grondgebied afspelen. Niets is minder waar. De onderverdeling in wijken en buurten laat vaak een divers patroon zien, dat loopt van kern tot buitengebied, met alles daartussen in.

Met de kerncijfers in tabel 10.1 is het mogelijk buurten onderling te typeren en te vergelijken. Om redenen van betrouwbaarheid en geheimhouding kunnen cijfers ontbreken als ze op onvoldoende waarnemingen berusten. Dit is met een . (punt) aangegeven. De beschikbaarheid van uitkomsten is op buurtniveau beperkter dan op hogere regionale niveaus. Schematisch kan dit als volgt worden weergegeven.

10.4 Regionale statistieken en beschikbaarheid

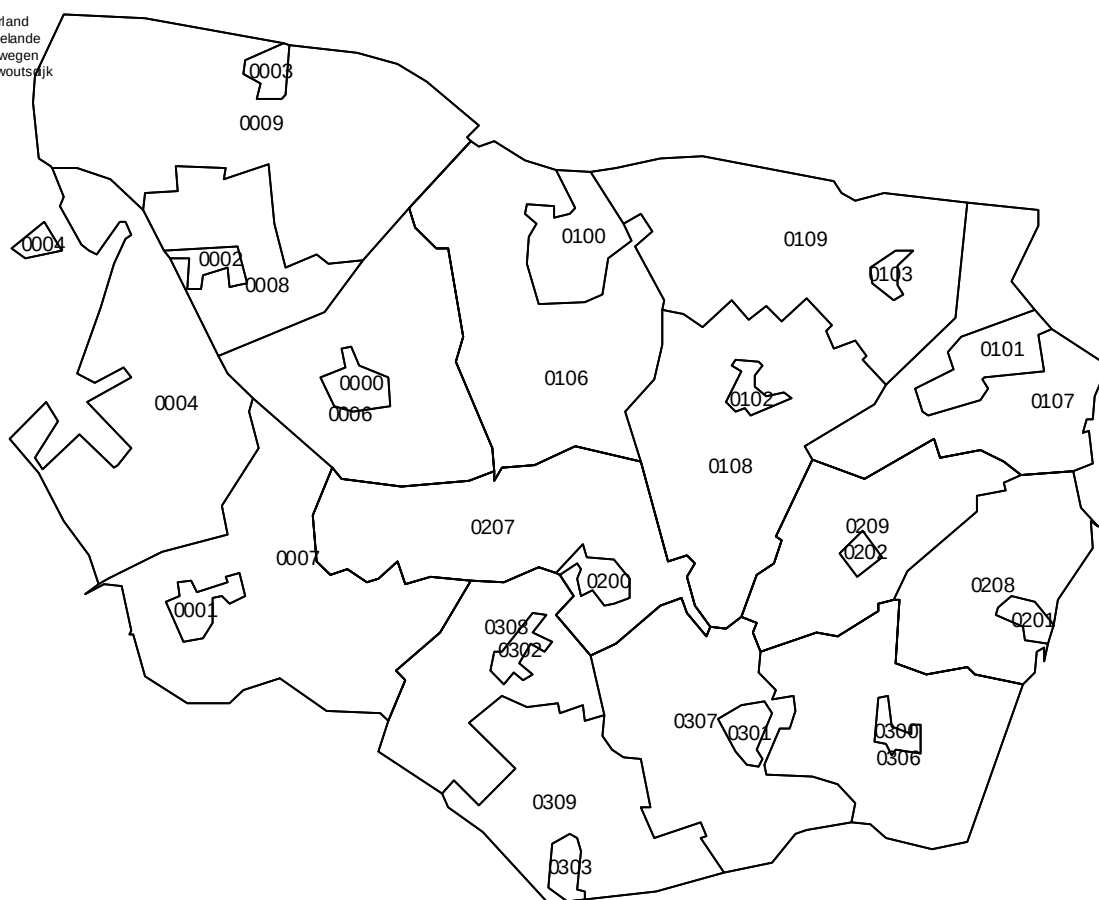
De top van de linkerdriehoek heeft betrekking op Nederland als geheel, de onderkant op de vele buurten die ons land telt. Het veld binnen deze driehoek wordt begrensd door de verschillende gebiedsindelingen, uiteenlopend van landsdeel tot buurt. De hoeveelheid beschikbare informatie is omgekeerd evenredig met het aantal gebieden. Op nationaal en hoog-regionaal niveau is er een uitgebreide beschikbaarheid van informatie. Denk hierbij aan uitkomsten over het consumentenprijsindexcijfer of de internationale handel. Het "niveau Nederland" kan hier worden gebruikt als een eenheid in internationaal vergelijkende studies. Betrouwbare uitkomsten over (wijken en) buurten kunnen alleen worden samengesteld uit onderzoeken met voldoende grote steekproeven of registraties, zoals de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA).

Buurten

1 Januari 2004

Borsele (0654)

0000 's-Heerenhoek
 0001 Borsele
 0002 Nieuwdorp
 0003 Lewedorp
 0004 Havengebied Sloe
 0006 Verspreide huizen 's-Heerenhoek
 0007 Verspreide huizen Borsele
 0008 Verspreide huizen Nieuwdorp
 0009 Verspreide huizen Lewedorp
 0100 Heinkenszand
 0101 's-Gravenpolder
 0102 Nisse
 0103 's-Heer-Abtskerke
 0106 Verspreide huizen Heinkenszand
 0107 Verspreide huizen 's-Gravenpolder
 0108 Verspreide huizen Nisse
 0109 Verspreide huizen 's-Heer-Abtskerke
 0200 Ovezande
 0201 Hoedekenskerke
 0202 Kwadendamme
 0207 Verspreide huizen Ovezande
 0208 Verspreide huizen Hoedekenskerke
 0209 Verspreide huizen Kwadendamme
 0300 Baarland
 0301 Oudelande
 0302 Driewegen
 0303 Ellewoutsdijk
 0306 Verspreide huizen Baarland
 0307 Verspreide huizen Oudelande
 0308 Verspreide huizen Driewegen
 0309 Verspreide huizen Ellewoutsdijk

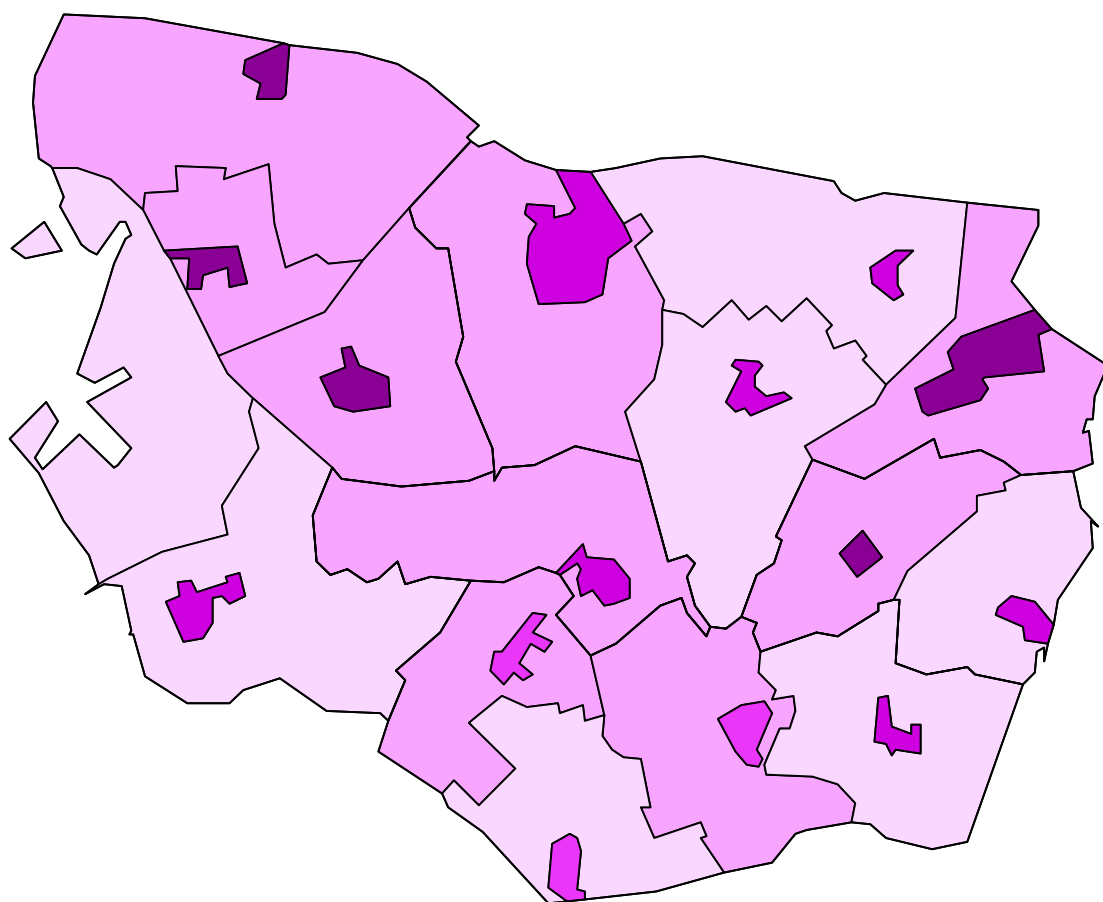
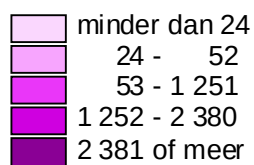
0 1 2 Kilometers

Aantal inwoners per km² land

1 januari 2004

Borsele (0654)

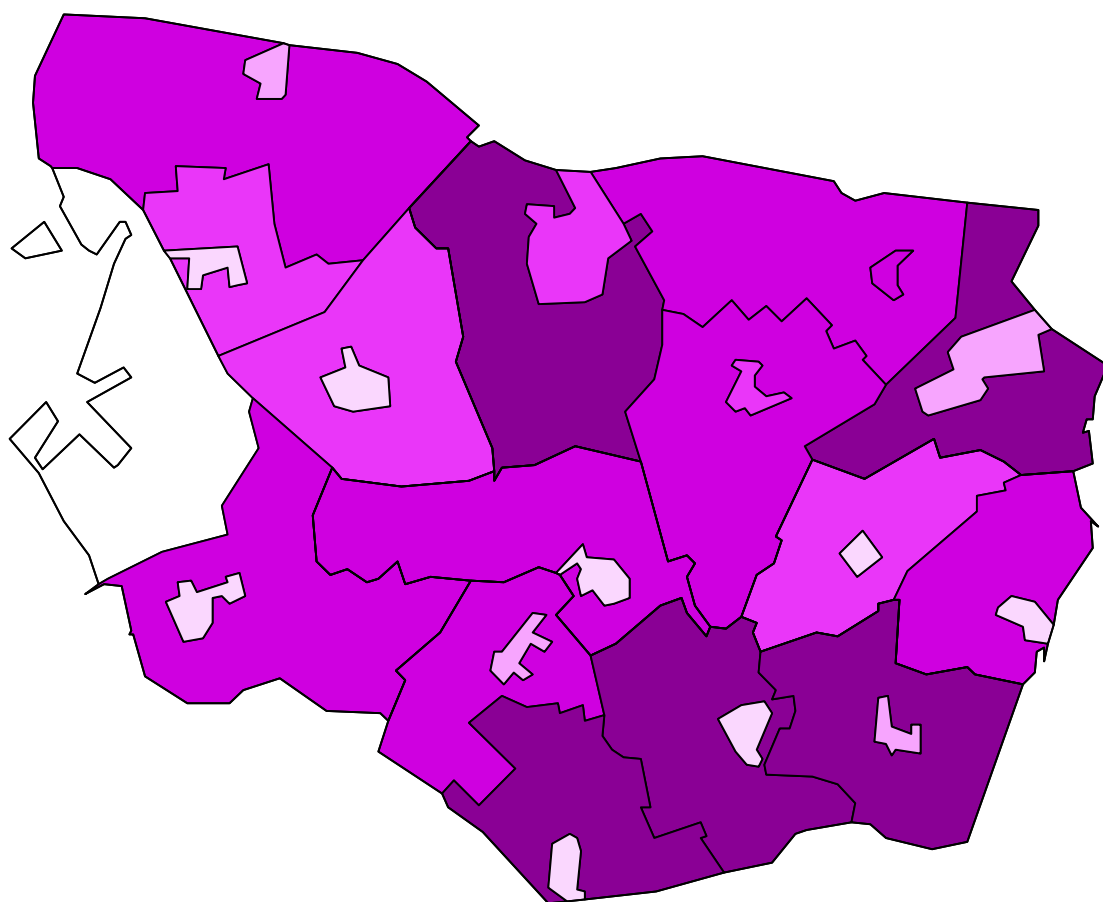
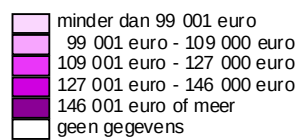
0 1 2 Kilometers

Gemiddelde woningwaarde

1 januari 2004. Waardepeildatum 1 januari 1999.

Borsele (0654)

0 1 2 Kilometers

Tabel 10.1

Kerncijfers wijken en buurten, 2004

Wijk- en buurtindeling		Inwoners			Leeftijdsklasse					Alloch- tonen niet- westers
					0	15	25	45	65 e.o.	
		-	-	-	-					
		totaal	mannen	vrouwen	14	24	44	64		
code	naam	abs.	abs.	abs.	%	%	%	%	%	%
0654	Borsele	22 320	11 300	11 010	21	11	28	26	14	2
065400	Wijk 00 Borsele-West	6 280	3 140	3 140	21	11	28	24	16	1
06540000	's-Heerenhoek	1 510	740	770	16	11	28	27	17	2
06540001	Borssele	1 260	620	640	26	14	28	20	12	1
06540002	Nieuwdorp	1 020	510	500	24	14	27	21	14	1
06540003	Lewedorp	1 220	580	640	18	7	28	24	23	2
06540004	Havengebied Sloe	0	0	0	.	.	.	.	.	.
06540006	Verspreide huizen 's-Heerenhoek	390	210	190	21	8	29	26	17	1
06540007	Verspreide huizen Borssele	190	110	80	29	10	25	23	14	0
06540008	Verspreide huizen Nieuwdorp	180	100	80	22	11	27	26	13	0
06540009	Verspreide huizen Lewedorp	500	260	240	20	15	24	32	10	1
065401	Wijk 01 Borsele-Oost	10 780	5 440	5 340	23	12	27	26	12	2
06540100	Heinkenszand	4 590	2 290	2 300	20	11	28	28	13	2
06540101	's-Gravenpolder	4 380	2 220	2 160	26	13	26	23	12	2
06540102	Nisse	520	270	250	20	9	29	31	10	0
06540103	's-Heer-Abtskerke	350	170	180	19	8	27	29	16	1
06540106	Verspreide huizen Heinkenszand	460	240	220	20	8	30	31	11	0
06540107	Verspreide huizen 's-Gravenpolder	180	100	80	28	12	27	25	8	0
06540108	Verspreide huizen Nisse	130	60	70	20	9	21	35	13	0
06540109	Verspreide huizen 's Heer-Abtskerke	170	80	80	21	11	26	32	11	2
065402	Wijk 02 Borsele-Midden en -Oost	2 910	1 520	1 390	20	10	27	28	16	1
06540200	Ovezande	880	440	430	18	10	28	28	16	1
06540201	Hoedekenskerke	620	320	300	21	9	29	28	13	1
06540202	Kwadendamme	630	340	290	18	9	27	28	17	2
06540207	Verspreide huizen Ovezande	330	170	160	18	9	23	31	18	0
06540208	Verspreide huizen Hoedekenskerke	130	70	60	27	14	24	19	16	0
06540209	Verspreide huizen Kwadendamme	310	180	140	22	9	27	27	15	0
065403	Wijk 03 Borsele-Zuidoost	2 350	1 210	1 140	19	10	30	29	12	1
06540300	Baarland	470	240	230	18	13	27	28	14	3
06540301	Oudelande	510	260	250	17	13	31	26	13	1
06540302	Driewegen	380	190	200	19	7	36	25	12	1
06540303	Ellewoutsdijk	340	180	160	12	9	31	35	13	2
06540306	Verspreide huizen Baarland	170	100	70	28	11	25	28	7	1
06540307	Verspreide huizen Oudelande	230	120	110	27	4	29	28	12	0
06540308	Verspreide huizen Driewegen	180	90	90	17	5	27	42	9	0
06540309	Verspreide huizen Ellewoutsdijk	60	30	30	20	10	30	34	7	2

Tabel 10.1

Kerncijfers wijken en buurten, 2004

Particuliere huishoudens*					Wonen		Oppervlakte			Bevol- kings- dicht- heid	Ste- de- lijk- heid	OAD	Wijk- en buurt- indeling
aantal	gemid- delde grootte	een- per- soons	zonder kin- deren	met kin- deren	woning- voor- raad	gem. woning- waarde	totaal	land	water				
abs.	abs.	%	%	%	abs.	€ 1 000	ha	ha	ha	abs.	code	abs.	code
8 700	2,60	24	35	41	8 920	110	19 444	14 203	5 240	157	5	267	0654
2 470	2,50	26	34	39	2 585	102	5 039	5 018	21	125	5	173	065400
660	2,20	29	37	35	690	98	59	59	0	2 580	5	254	06540000
440	2,80	24	35	41	470	87	55	55	0	2 275	5	159	06540001
390	2,50	31	28	40	415	91	40	40	0	2 521	5	143	06540002
510	2,20	30	36	34	520	105	35	35	0	3 462	5	186	06540003
0	.	.	.	.	0	.	1 065	1 062	3	0	5	23	06540004
150	2,60	17	35	48	160	123	845	845	0	47	5	163	06540006
60	3,00	15	31	54	70	132	1 078	1 070	7	18	5	50	06540007
70	2,70	25	27	48	70	127	430	430	0	43	5	81	06540008
180	2,80	16	34	50	185	144	1 431	1 421	10	35	5	67	06540009
4 060	2,60	22	34	44	4 070	116	4 127	4 093	34	263	5	424	065401
1 820	2,50	23	34	43	1 840	116	193	193	0	2 380	4	549	06540100
1 530	2,80	22	33	45	1 555	109	141	141	0	3 114	5	448	06540101
200	2,50	21	39	40	210	118	34	34	0	1 534	5	71	06540102
150	2,30	22	42	35	150	138	22	22	0	1 614	5	54	06540103
200	2,30	29	35	37	165	157	1 021	1 009	11	46	5	139	06540106
60	3,20	13	27	60	55	169	671	658	13	28	5	74	06540107
40	2,90	7	40	53	45	141	985	980	5	13	5	34	06540108
60	3,00	13	35	53	55	132	1 061	1 056	4	16	5	46	06540109
1 210	2,40	28	34	38	1 255	104	2 168	2 155	13	135	5	112	065402
390	2,20	35	31	34	405	98	45	45	0	1 954	5	154	06540200
260	2,40	31	33	36	260	97	29	29	0	2 143	5	93	06540201
270	2,30	28	34	38	280	96	21	21	0	3 080	5	113	06540202
130	2,50	17	40	43	135	138	884	879	5	38	5	72	06540207
40	3,10	12	36	52	45	146	580	580	0	23	5	66	06540208
120	2,60	19	36	45	125	126	609	601	8	52	5	69	06540209
970	2,40	25	38	37	1 010	109	2 951	2 937	14	80	5	65	065403
190	2,40	25	38	37	200	101	31	31	0	1 553	5	68	06540300
220	2,30	29	35	36	230	99	41	41	0	1 251	5	88	06540301
160	2,40	23	39	38	160	106	41	41	0	936	5	75	06540302
160	2,10	28	43	28	180	92	39	38	1	897	5	61	06540303
60	2,90	25	28	47	50	151	800	800	0	21	5	36	06540306
80	2,90	13	35	52	85	150	793	793	0	29	5	50	06540307
80	2,30	21	47	32	80	136	573	572	1	32	5	66	06540308
20	2,60	17	35	48	20	163	633	622	11	10	5	28	06540309

11. Gemeentelijke indeling 2004

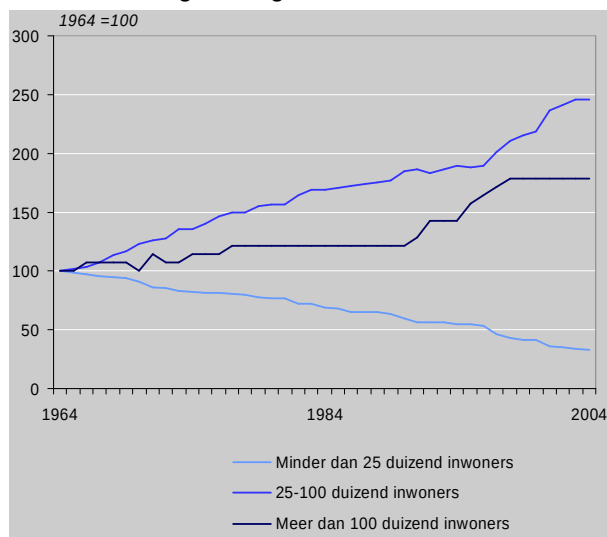
11.1 In 2004 zijn er 483 gemeenten

Per 1 januari 2004 telt Nederland 483 gemeenten: in 2003 waren dat 489 gemeenten. Afgelopen jaar zijn er elf Nederlandse gemeenten opgeheven en vijf nieuwe gevormd. Per saldo verdwenen dus zes gemeenten. Deze afname is een gevolg van gemeentelijke herindelingen in de provincies Zuid-Holland (-5 gemeenten) en Noord-Brabant (-1 gemeente). Daarnaast zijn in vergelijking met 1 januari 2003 twee gemeenten van naam gewijzigd.

Veertig jaar herindelingen

In 1964 bestond het gemeentelijk landschap uit 977 gemeenten. Door een grote golf van samenvoegingen en herindelingen is het aantal gemeenten in veertig jaar gehalveerd. Vooral het aantal gemeenten met minder dan 25 duizend inwoners is sterk afgenomen. Het aantal gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners is in vier decennia bijna verdubbeld.

11.1 Ontwikkeling aantal gemeenten

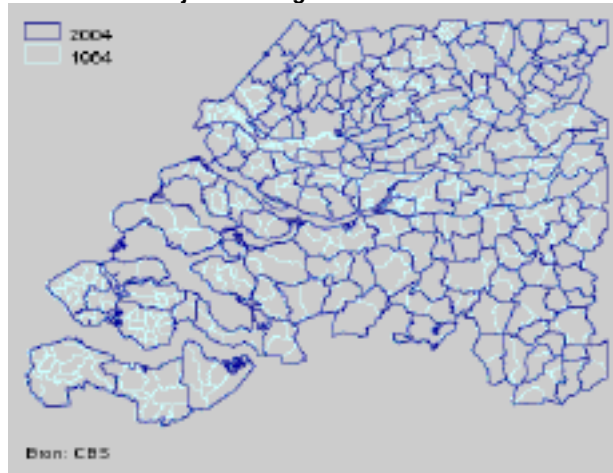

Zijn er in 1964 nog dertien gemeenten met minder dan 500 inwoners, anno 2003 hebben de dertien kleinste gemeenten minder dan 5 duizend inwoners. In 2004 leidt een herindeling van vijf gemeenten tot één grote nieuwe gemeente genaamd Westland met net geen 100 duizend inwoners.

Veel wijzigingen in Zuidwest-Nederland

In de provincies Zuid-Holland en Zeeland zijn sinds 1964 veel kleine gemeenten gefuseerd. Vooral in Zeeuws-Vlaanderen, op Zuid-Beveland en in de Hoeksche Waard is hiervan sprake. Zo zijn de gemeenten Sluis en Borsele ontstaan door samenvoeging van respectievelijk vijftien en veertien gemeenten. De huidige zes gemeenten in de Hoeksche Waard waren er oorspronkelijk veertien. Een voorstel voor samenvoeging tot één gemeente is eind 2003 na een referendum opgeschort.

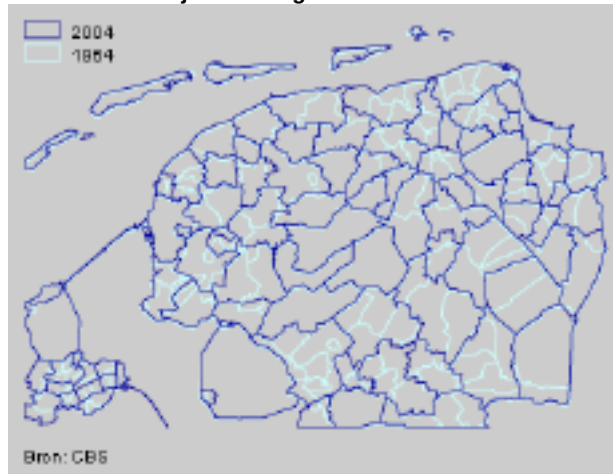
11.2 Gemeentelijke indeling in Zuidwest-Nederland

Schaalvergroting in Noordoost-Nederland

In de noordoostelijke provincies zijn in de jaren tachtig en negentig veel grootschalige herindelingen doorgevoerd. Daarbij werd in één keer de gehele provincie heringericht, zoals in Groningen (1990), Drenthe (1998), Overijssel (2001) en in mindere mate Friesland (1984). Deze schaalvergroting heeft geleid tot gemeentenamen met een meer regionaal karakter, bijvoorbeeld Eemshond in Groningen, De Wolden in Drenthe en Hof van Twente in Overijssel.

11.3 Gemeentelijke indeling in Noordoost-Nederland

Gemeentelijke samenwerking of nieuwe herindelingen?

Al geruime tijd leidt de bestuurlijke inrichting van ons land tot discussie. Lang had het regeringsbeleid gemeentelijke schaalvergroting als doel. Het huidige kabinet richt zich echter niet meer op fusies, maar op samenwerking tussen gemeenten. De intentie was om per 1 januari 2005 zogenaamde Wgr-plus regio's te vormen. Daarmee zou het provinciaal bestuur de mogelijkheid krijgen gemeenten tot samenwerking te verplichten. Bij onvoldoende bestuurskracht is het denkbaar dat de provincies het initiatief voor nieuwe gemeentelijke herindelingen naar zich toe trekken.

Tabel 11.1

Naam en code van opgeheven en nieuwgevormde gemeenten, 1 januari 2004

Opgeheven gemeenten		Nieuwgevormde gemeenten	
code	naam	code	naam
0258	Kesteren	1740	Neder-Betuwe
0178	Rijssen	1742	Rijssen-Holten
0781	Geldrop	1771	Geldrop-Mierlo
0814	Mierlo	1771	Geldrop-Mierlo
0519	's-Gravenzande	1783	Westland
0552	De Lier	1783	Westland
0562	Monster	1783	Westland
0565	Naaldwijk	1783	Westland
0630	Wateringen	1783	Westland
0555	Maasland	1842	Midden-Delfland
0607	Schipluiden	1842	Midden-Delfland

11.2 Kaarten regionale indelingen

Als hulpmiddel voor gebruikers van regionale gegevens en indelingen geeft het CBS een viertal kaarten uit met de provincies, COROP-gebieden, stadsgewesten en grootstedelijke agglomeraties en tot slot de economisch-geografische gebieden.

11.4 Regionale indelingen 2004

Indeling van Nederland in 40 COROP-gebieden
Gemeentelijke indeling van Nederland op 1 januari 2004

Indeling van Nederland in 22 stadsgewesten en grootstedelijke agglomeraties
Gemeentelijke indeling van Nederland op 1 januari 2004

Op elke kaart staat een regionale indeling met de gemeentelijke indeling als ondergrond. Per regionale indeling is tevens aangegeven welke gemeenten daartoe behoren. Er zijn kaarten beschikbaar vanaf het jaar 2000. De kaarten zijn bij het CBS te koop op klein formaat (schaal 1 : 800 000, ~A3) en op groot formaat (schaal 1 : 400 000, ~A1). De kaarten zijn ook beschikbaar in PDF formaat via de website van het CBS.

11.3 Kaarten wijk- en buurtindeling

Naast kaarten met regionale indelingen stelt het CBS ook de digitale geometrie van wijken en buurten beschikbaar. Deze kaart is samengesteld uit drie bronnen: gemeentegrenzen op land volgens de kaart van gemeentegrenzen van de Topografische Dienst Kadaster, buurtgrenzen volgens opgave van de gemeenten en de grens van het land met grotere wateren volgens de meest recente kaart van het Bestand Bodemgebruik van het CBS. In deze bestanden zijn alle grenzen gegeneraliseerd. In het proces van generalisatie wordt het aantal punten waaruit de begrenzing van de vlakken bestaat verminderd met behoud van de herkenbaarheid van de vorm van het vlak. De kerncijfers van de buurten zijn aan de buurtkaart toegevoegd en, geaggregeerd naar wijk en gemeente, respectievelijk aan de wijk- en gemeente-kaarten toegevoegd.

32

12.3 Selecteren via de kaart

De derde toegang tot StatLine is selecteren via een klikbare kaart. Hiermee zijn gemeenten rechtstreeks, in de kaart, aan te klikken. Dit is de cartografische toegang van StatLine. U kunt direct via de kaart de gemeentelijke kerncijfers uit *Gemeente Op Maat* benaderen. De cartografische toegang bevat naast gemeentelijke gegevens ook kerncijfers op een vijftal andere regionale niveaus, namelijk: landsdelen, provincies, COROP-gebieden, stadsgewesten en grootstedelijke agglomeraties. Deze zijn samengebracht in de StatLine-publicatie 'Regionale Kerncijfers Nederland' (RKN). De cartografische toegang is opgebouwd uit drie keuzeschermen, gescheiden door tabbladen.

12.4 Eerste keuzeschermb (tab 'Selecteer gebieden')

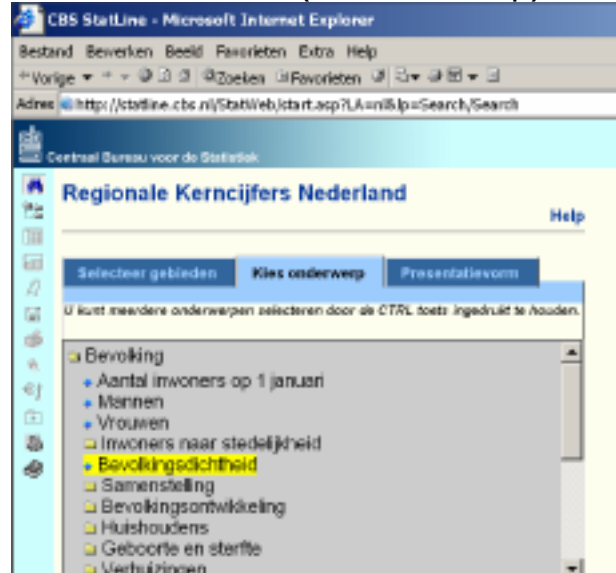

In het eerste keuzeschermb kunt u de gebieden en het jaar kiezen waarover u informatie wenst. Gebruik hierbij de verschillende keuzelijsten en interactieve kaarten.

In de bovenste twee keuzelijsten rechts van de kaart kunt u groepen van gebieden selecteren. Bijvoorbeeld alle gemeenten in een provincie. Of alle provincies in een landsdeel. U kunt combinaties van gebieden selecteren variërend van landsdeel tot gemeente. Voor selectie van een individuele gemeente kiest u informatie over 'Gemeenten' per 'Gemeente'. Selecteer in de keuzelijst met jaren het gewenste jaartal. Het gekozen jaar bepaalt welke kaart er links verschijnt. Dit is een direct gevolg van de jaarlijks wijzigende gemeentelijke indeling van Nederland. In de grote keuzekaart van Nederland (links op het scherm) kunt u interactief een gebied aanklikken waar uw interesse naar uitgaat.

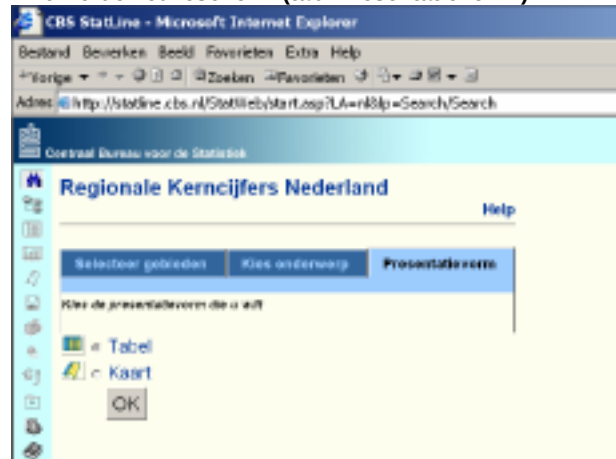
Een andere mogelijkheid om gebieden te selecteren is de keuzelijst met gebieden rechts van de kaart. Met de kleine hulpkaart (rechtsonder) kunt u navigeren. Na aanpassing van het zoomniveau (200 of 400%), kan met het rode vlak worden geschoven om de grotere kaart te verplaatsen

12.5 Tweede keuzeschermb (tab 'Kies onderwerp')

In het tweede keuzeschermb bepaalt u welke informatie u over de gekozen gebieden wenst. U kunt de inhoud van een onderwerpgroep zien door te klikken op een icoon. Selecteer dan een van de bijbehorende onderwerpen of open wederom een onderwerpgroep.

12.6 Derde keuzeschermb (tab 'Presentatievorm')

In het derde keuzeschermb bepaalt u in welke vorm u het resultaat wilt presenteren. U kunt kiezen uit presentatie in de vorm van een tabel of een kaart.

SVG-viewer

De cartografische toegang wordt uitsluitend getoond indien u beschikt over de SVG-viewer (Scalable Vector Graphics). Deze is te downloaden via: <http://www.adobe.nl/svg/viewer/install/main.html>. Andere SVG-toepassingen op de CBS-website zijn de bevolkingspiramide en het conjunctuurkompas.

13. Begrippenlijst

Onderstaande toelichting bevat per hoofdstuk de belangrijkste begrippen die in deze *Gemeente Op Maat* zijn gebruikt. Per hoofdstuk is alfabetisch gesorteerd.

Hoofdstuk 1 Oppervlakte en dichtheden

Bevolkingsdichtheid Aantal inwoners op 1 januari per km² land.

Omgevingsadressendichtheid De omgevingsadressendichtheid (OAD) van een gemeente is het gemiddeld aantal adressen per vierkante km binnen een cirkel met een straal van één kilometer op 1 januari. De OAD beoogt de mate van concentratie van menselijke activiteiten (wonen, werken, schoolgaan, winkelen, uitgaan etc.) weer te geven. Voor de berekening van de maatstaf is eerst voor ieder adres binnen een gemeente de adressendichtheid vastgesteld van een gebied met een straal van één kilometer rondom dat adres. Daarna is het gemiddelde berekend van de omgevingsadressendichtheden van alle afzonderlijke adressen binnen de gemeente. Bij bovengemeentelijke indelingen is de adresgewogen OAD bepaald. Bij de berekening van de omgevingsadressendichtheid is rekening gehouden met gemeentelijke herindelingen, grenscorrecties en sloop. De OAD in tabel 1.1 is exclusief de nieuwe adressen van het betreffende kalenderjaar. De OAD in tabel 10.1 is berekend inclusief gegevens over de nieuwe adressen. Daarom wijkt de gemeentelijke OAD in tabel 1.1 af van de gemeentelijke OAD in de tabel met gegevens over wijken en buurten (tabel 10.1).

Oppervlakte binnenwater Totale oppervlakte volgens de regionale indelingen op 1 januari van inlandig water in gebruik als vaarweg, recreatiewater, delfstofwinplaats, vloeï- en/of slibveld, alsmede spaarbekkens.

Oppervlakte buitenwater Totale oppervlakte volgens de regionale indelingen op 1 januari van water onderhevig aan getijden.

Oppervlakte land Totale oppervlakte land volgens de regionale indelingen op 1 januari. Binnenwater smaller dan zes meter, kwelders, schorren, moerassen, rietlanden e.d. is tot land gerekend.

Oppervlakte totaal De totale oppervlakte is berekend uit digitale bestanden van de gemeentegrenzen welke worden samengesteld door de Topografische Dienst. De onderverdeling in land en water is berekend op grond van de meest recente gegevens afkomstig uit de statistiek van het Bodemgebruik (ook wel bodemstatistiek). De cijfers over het bodemgebruik liggen voor drie of vier jaar vast. Hierbij wordt de oppervlakte uit een ouder jaar, in deze publicatie het jaar 2000, herberekend naar de gemeentelijke indeling van 2004.

Oppervlakte water Totale oppervlakte binnen- en buitenwater volgens de regionale indelingen op 1 januari. Binnenwater smaller dan zes meter, kwelders, schorren, moerassen, rietlanden e.d. is tot land gerekend.

Woningdichtheid Totaal aantal woningen op 1 januari per km² land (exclusief wooneenheden en recreatie-woningen).

Hoofdstuk 2 Bevolking

Aantal inwoners op 1 januari Bevolking op 1 januari. Betreft de geregistreerde bevolking van Nederland.

Aantal inwoners op 31 december Betreft de geregistreerde bevolking van Nederland. Dit inwonertal wordt verkregen door het inwonertal op 1 januari te vermeerderen met de bevolkingsgroei over het jaar. Inclusief saldo van administratieve correcties en overige correcties.

Bevolking Betreft de geregistreerde bevolking van Nederland.

Bevolkingsgroei Het geboorteoverschot plus het vestigingsoverschot (binnenlands migratieoverschot en migratieoverschot) plus het saldo van de administratieve correcties en de overige correcties.

Bevolkingsgroei, relatief Bevolkingsgroei uitgedrukt per 1 000 van de beginbevolking op 1 januari aanwezig in de periode waarin de desbetreffende mutaties (geboorte, overlijdensgevallen e.d.) plaatsvinden.

Binnenlands migratieoverschot Saldo van 1) vestiging in de gemeente uit andere gemeenten binnen Nederland en 2) vertrek uit de gemeente naar andere gemeenten binnen Nederland. Idem voor bovengemeentelijke regio's, bijvoorbeeld provincies.

Binnenlands migratieoverschot, relatief Saldo van 1) vestiging in de gemeente uit andere gemeenten binnen Nederland en 2) vertrek uit de gemeente naar andere gemeenten binnen Nederland. Idem voor bovengemeentelijke regio's, bijvoorbeeld provincies. Binnenlands migratieoverschot per 1 000 van de gemiddelde bevolking in het waarnemingsjaar.

Demografische druk De verhouding tussen het aantal personen van 0-19 jaar en van 65 jaar of ouder ten opzichte van de personen in de zogenaamde 'productieve' leeftijdsgroep van 20-64 jaar.

Emigratie Vertrek uit Nederland naar het buitenland exclusief het saldo van de administratieve correcties (administratieve opnemingen minus administratieve afvoeringen).

Geboorte Levendgeborenen zijn kinderen die na geboorte enig teken van leven hebben vertoond, ongeacht de zwangerschapsduur.

Geboorteoverschot Het aantal levendgeborenen minus het aantal sterfgevallen. Ook wel: natuurlijke bevolkingsgroei.

Geboorteoverschot, relatief Geboorteoverschot per 1 000 van de gemiddelde bevolking.

Gemiddeld aantal inwoners Betreft de geregistreerde bevolking van Nederland. Berekening gemiddelde bevolking: ((bevolking op 1 januari) + (bevolking op 31 december)) / 2.

Gemiddelde huishoudensgrootte Exclusief personen in institutionele huishoudens.

Gehuwden Inclusief gescheiden van tafel en bed. Per 1 januari 1998 is in Nederland het geregistreerd partnerschap ingevoerd. De registratie van het partnerschap in de Gemeentelijke basisadministratie (GBA) is mogelijk voor paren van gelijk en van verschillend geslacht. Met ingang van 1999 zijn personen die een geregistreerd partnerschap zijn aangegaan geteld bij de gehuwden. Sinds 1 april 2001 is het in Nederland ook voor paren van gelijk geslacht mogelijk in het huwelijk te treden.

Gescheidenen Exclusief gescheiden van tafel en bed. Deze categorie wordt binnen de bevolkingsstatistiek bij de gehuwden gerekend.

Groene druk De verhouding tussen het aantal personen van 0-19 jaar ten opzichte van de personen in de zogenaamde 'productieve' leeftijdsgroep van 20-64 jaar.

Grijze druk De verhouding tussen het aantal personen van 65 jaar of ouder ten opzichte van de personen in de zogenaamde 'productieve' leeftijdsgroep van 20-64 jaar.

Immigratie Vestiging in Nederland vanuit het buitenland.

Inwoners naar stedelijkheid Jaarlijks berekent het CBS in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties voor iedere provincie cijfers over het aantal inwoners naar stedelijkheidsklasse ten behoeve van het verdeelstelsel van het provinciefonds. Dat verdeelstelsel is op 1 januari 1998 in werking getreden (Staatsblad, 1997, 526). In het stelsel zijn stedelijke en landelijke gebieden gedefinieerd op het niveau van rastervierkanten van 500 bij 500 meter. Als criterium geldt daarbij de omgevingsadressendichtheid (zie onder hoofdstuk 1) van het betrokken rastervierkant. Is die dichtheid 1 500 of meer adressen per vierkante kilometer (zeer sterk stedelijk plus sterk stedelijk), dan behoort dat vierkant tot het stedelijk gebied van een provincie; telt die dichtheid minder dan 1 000 adressen per vierkante kilometer (weinig stedelijk plus niet stedelijk), dan is er sprake van landelijk gebied.

Inwoners matig stedelijk gebied Omgevingsadressendichtheid groter of gelijk aan 1 000 en kleiner dan 1 500 adressen per vierkante kilometer.

Inwoners niet stedelijk gebied Omgevingsadressendichtheid kleiner dan 500 adressen per vierkante kilometer.

Inwoners sterk stedelijk gebied Omgevingsadressendichtheid groter of gelijk aan 1 500 en kleiner dan 2 500 adressen per vierkante kilometer.

Inwoners weinig stedelijk gebied Omgevingsadressendichtheid groter of gelijk aan 500 en kleiner dan 1 000 adressen per vierkante kilometer.

Inwoners zeer sterk stedelijk gebied Omgevingsadressendichtheid groter of gelijk aan 2 500 adressen per vierkante kilometer.

Migratieoverschot Vestiging in Nederland vanuit het buitenland minus vertrek uit Nederland naar het buitenland exclusief het saldo van de administratieve correcties (administratieve opnemingen minus administratieve afvoeringen).

Migratieoverschot, relatief Vestiging in Nederland vanuit het buitenland minus vertrek uit Nederland naar het buitenland exclusief het saldo van de administratieve correcties (administratieve opnemingen minus administratieve afvoeringen). Migratieoverschot per 1 000 van de gemiddelde bevolking in het waarnemingsjaar.

Natuurlijke bevolkingsgroei Het aantal levendgeborenen minus het aantal sterfgevallen.

Niet-westerse allochtonen Het CBS rekent personen tot de allochtonen als ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen personen die zelf in het buitenland zijn geboren (de eerste generatie) en personen die in Nederland zijn geboren (de tweede generatie). Tot de categorie 'niet-westers' behoren allochtonen uit Turkije, Afrika, Latijns-Amerika en Azië met uitzondering van Indonesië en Japan. Op grond van hun sociaal-economische en -culturele positie worden allochtonen uit deze twee landen tot de westerse allochtonen gerekend. Het gaat vooral om mensen die in voormalig Nederlands Indië zijn geboren en werknemers van Japanse

bedrijven met hun gezin. De herkomstgroepering wordt bepaald aan de hand van het geboorteland van de persoon zelf (1e generatie) of dat van de moeder (2e generatie), tenzij de moeder in Nederland is geboren. In dat geval is gerubriceerd naar het geboorteland van de vader.

Ongehuwden Nooit gehuwd (geweest).

Particuliere huishoudens Particuliere huishoudens op 1 januari. Een particulier huishouden bestaat uit één of meer personen die alleen of samen in een woonruimte wonen en zelf in hun dagelijkse behoeften voorzien.

Surinamers/Antillianen en Arubanen Samentelling van Suriname en de Nederlandse Antillen en Aruba.

De tot het Nederlandse koninkrijk behorende eilanden Bonaire, Curaçao, Saba, Sint-Eustatius en Sint-Maarten, Aruba.

Vertrek Vertrokken uit de gemeente naar een andere gemeente binnen Nederland.

Vestiging Gevestigd in de gemeente komend uit een andere gemeente binnen Nederland.

Hoofdstuk 3 Economie

ABW-uitkeringen Uitkeringen krachtens de Algemene bijstandswet. De uitkomsten geven niet het aantal personen weer dat afhankelijk is van een bijstandsuitkering, maar het aantal uitkeringen dat aan huishoudens is toegekend. Dit is met name van belang bij huishoudens van (echt)paren; hoewel bij (echt)paren beide partners voor gelijke delen recht hebben op de uitkering, is er toch sprake van slechts één uitkering en worden alleen de kenmerken van degene die de uitkering daadwerkelijk heeft aangevraagd in beschouwing genomen. Doordat bij (echt)paren de uitkering overwegend wordt aangevraagd door de man, zijn gegevens over vrouwen in de uitkomsten ondervertegenwoordigd. Het nationaal totaal is inclusief de ABW-uitkeringen waarbij de aanvrager 65 jaar of ouder is, waarbij de leeftijd van de aanvrager onbekend is of waarbij het geslacht van de aanvrager onbekend is.

ABW-uitkeringen, relatief Bij het bepalen van het aantal ABW-uitkeringen per 1 000 huishoudens vindt enige vertekening plaats omdat de standcijfers van het aantal ABW-uitkeringen per 31 december en het aantal huishoudens per 1 januari van het betreffende jaar zijn.

AO-uitkeringen Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen krachtens de wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ) en de wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong). Afhankelijk van de arbeidsmarktsituatie voor de intreding van de volledige of gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid kan aanspraak bestaan op meer dan één uitkering. Er is dan sprake van samenloop van uitkeringen. Het gaat hierbij om zo'n tienduizend uitkeringen. Bij een dergelijke samenloop zijn van elke uitkering de gegevens opgenomen. De tabellen geven dus geen informatie over het aantal mensen die een of meer uitkeringen ontvangen, maar wel over het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen en de bijbehorende kenmerken van de uitkering of uitkeringontvanger. Dit betekent dat formeel niet gezegd kan worden dat bijvoorbeeld mannen vaker een arbeidsongeschiktheidsuitkering hebben dan vrouwen, maar wel dat de uitkeringen vaker betrekking hebben op mannen dan op vrouwen. De cijfers zijn exclusief de uitkeringen aan uitkeringsgerechtigden in het buitenland. Het nationaal totaal is inclusief de Arbeidsongeschiktheidsregelingen (WAO, Wajong, WAZ) waarbij de leeftijd van de aanvrager onbekend is, waarbij

het geslacht van de aanvrager onbekend is of waarbij de woon- of verblijfplaats van de aanvrager onbekend is.

AO-uitkeringen, relatief per 1 000 inwoners van 15-64 jaar op 31 december.

Baan Een baan is een werkkring van een werknemer. Als iemand meer dan één werkkring heeft, telt elke werkkring als een afzonderlijke baan.

Bedrijf De feitelijke transactor in het productieproces. Het wordt gekenmerkt door autonomie, beschrijfbaarheid en externe gerichtheid.

Bedrijfsvestiging Bedrijven hebben een of meer lokale eenheden, zogenaamde vestigingen. De meeste bedrijven bestaan uit een vestiging, een kleine zes procent van de bedrijven heeft meer dan één vestiging. Een vestiging is een afzonderlijk gelegen ruimte, terrein of complex van ruimten of terreinen, benut door een bedrijf voor de uitoefening van activiteiten. Vestigingen worden ingedeeld naar de economische activiteit van het bedrijf waartoe zij behoren.

Combinaties Betreffen respectievelijk de gewassen-combinaties, de diercombinaties en dier- en gewassen-combinaties. Kortom alle bedrijven die niet behoren tot de hoofdtypen akkerbouw-, tuinbouw-, blijvende teelt-, graasdier- en hokdierbedrijven.

Commerciële dienstverlening (G/K) SBI-codering G: Reparatie consumentenartikelen; handel. H: Horeca. I: Vervoer, opslag en communicatie. J: Financiële instellingen. K: Verhuur en zakelijke dienstverlening.

Graasdieren Runderen, schapen, geiten en paarden.

Hokdieren Hokdieren zijn varkens en pluimvee. Kalvenmesterijen worden niet als hokdierbedrijven geteld, maar als graasdierbedrijven.

IOAW-uitkeringen De Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW) voorziet in een werkloosheidsregeling die aan oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers een inkomensgarantie biedt op het niveau van het sociaal minimum. De uitkomsten geven niet het aantal personen weer dat afhankelijk is van een IOAW-uitkering, maar het aantal uitkeringen dat aan huishoudens is toegekend. Dit is met name van belang bij huishoudens van (echt)paren; hoewel bij (echt)paren beide partners voor gelijke delen recht hebben op de uitkering, is er toch sprake van slechts één uitkering en wordt alleen het geslacht van degene die de uitkering daadwerkelijk heeft aangevraagd in beschouwing genomen. Doordat bij (echt)paren de uitkering overwegend wordt aangevraagd door een man, zijn gegevens over vrouwen in de uitkomsten ondervertegenwoordigd. Het nationaal totaal is inclusief de IOAW- en IOAZ-uitkeringen waarbij het geslacht van de aanvrager onbekend is.

IOAZ-uitkeringen De Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ) biedt een inkomensgarantie op het niveau van het sociaal minimum voor oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen. De hier gepresenteerde uitkomsten geven niet het aantal personen weer dat afhankelijk is van een IOAZ-uitkering, maar het aantal uitkeringen dat aan huishoudens is toegekend. Dit is met name van belang bij huishoudens van (echt)paren; hoewel bij (echt)paren beide partners voor gelijke delen recht hebben op de uitkering, is er toch sprake van slechts één uitkering en wordt alleen het geslacht van degene die de uitkering daadwerkelijk heeft aangevraagd in beschouwing genomen. Doordat bij (echt)paren de uitkering overwegend wordt aangevraagd door een man, zijn gegevens over vrouwen in de uitkomsten ondervertegenwoordigd. Het nationaal totaal

is inclusief de IOAW- en IOAZ-uitkeringen waarbij het geslacht van de aanvrager onbekend is.

Landbouw, bosbouw en visserij (A/B) SBI-codering A: landbouw, jacht en bosbouw. B: visserij.

Niet-commerciële dienstverlening (L/O) L: Openbaar bestuur; sociale verzekeringen. M: Onderwijs. N: Gezondheids- en welzijnszorg. O: Cultuur, recreatie en overige dienstverlening.

Oppervlakte cultuurgrond per hoofdtype van de landbouwbedrijven Een bedrijf wordt tot een bepaald hoofdtype gerekend wanneer de economische omvang van de genoemde activiteit meer is dan 2/3 van de totale bedrijfsomvang. Dit is inclusief braakland (natuurbraak en groenbraak) en snel groeiend hout. Peildatum is 1 april. Bij de verwerking van de landbouwtelling worden alle gegevens van een landbouwbedrijf toegerekend aan de gemeente waarin het landbouwbedrijf is gevestigd, ongeacht of deze gewassen of dieren zich werkelijk in die gemeente bevinden of niet. Het kan dus voorkomen dat de oppervlakte cultuurgrond in een gemeente volgens de landbouwtelling groter is dan de totale oppervlakte van de gemeente volgens de bodemstatistiek.

Overig vee Schapen, paarden en pony's, geiten, konijnen, edelpelsdieren en pluimvee exclusief kippen.

Potentiële beroepsbevolking Alle personen van 15 tot en met 64 jaar.

Rundvee Jongvee, melk- en kalfkoeien, zoogkoeien en vlees- en weidekoeien, fokstieren en kalveren.

Standaard Bedrijfsindeling (SBI) Bedrijven worden ingedeeld naar de voornaamste activiteit volgens de Standaard Bedrijfsindeling 1993 (SBI'93).

Tuinbouw- en blijvende teeltbedrijven Fruitteelt en boomkwekerij zijn samengenomen. Dat is gedaan omdat het aantal blijvende teeltbedrijven in de meeste gemeenten erg laag is.

Varkens Biggen, vleesvarkens en fokvarkens. De voorschriften van de EU-landbouwtelling schrijven voor dat een varken van minder dan 20 kg als een big wordt geteld en een varken meer dan 20 kg als een vleesvarken. In de praktijk zal de aard van het bedrijf (fokbedrijf of mestbedrijf) meer gewicht in de schaal leggen. Bijvoorbeeld: Een big van 23 kg op een fokbedrijf wordt als big geteld, terwijl een big van 23 kg op een mestbedrijf als vleesvarken wordt geteld.

Wajong-uitkeringen Het aantal uitkeringen krachtens de wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong).

WAO-uitkeringen Het aantal uitkeringen krachtens de wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO).

WAZ-uitkeringen Het aantal uitkeringen krachtens de wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ).

Werknemer Iemand die arbeid verricht op basis van loon of salaris in dienst van bedrijven en instellingen.

Winning en nijverheid (C/F) SBI-codering C: Delfstoffenwinning. D: Industrie. E: Openbare voorzieningsbedrijven. F: Bouwnijverheid.

WW-uitkeringen Uitkeringen krachtens de Werkloosheidswet (WW). Afhankelijk van de arbeidsmarktsituatie voor de intreding van de werkloosheid kan aanspraak bestaan op meer dan één uitkering. Er is dan sprake van samenloop van uitkeringen. Bij een dergelijke samenloop zijn van elke uitkering de gegevens opgenomen. De tabellen geven dus geen informatie over het aantal mensen die een of meer uitkeringen ontvangen, maar wel over het aantal WW-uitkeringen en de bijbehorende kenmerken van de uitkering of uitkeringontvanger. Dit betekent dat formeel niet gezegd kan worden dat bijvoorbeeld mannen vaker een WW-uitkering hebben

dan vrouwen, maar wel dat de uitkeringen vaker betrekking hebben op mannen dan op vrouwen. Het nationaal totaal is inclusief de WW-uitkeringen waarbij de leeftijd van de aanvrager onbekend is, waarbij de woon- of verblijfplaats van de aanvrager onbekend is of waarbij de aanvrager woonachtig is in het buitenland. Het nationaal totaal is inclusief de WW-uitkeringen waarvan de leeftijd van de aanvrager onbekend is, waarbij de woon- of verblijfplaats van de aanvrager onbekend is of waarbij de aanvrager woonachtig is in het buitenland.

WW-uitkeringen, relatief per 1 000 inwoners van 15-64 jaar op 31 december.

Hoofdstuk 4 Wonen

Eengezinswoning Elke woning die tevens een geheel pand vormt. Hieronder vallen dus niet alleen de vrijstaande woningen, maar ook aangebouwde woningen zoals twee onder één kap gebouwde hele huizen, boerderijen met woning en voorts alle eengezinsrijhuizen.

Gemiddelde woningwaarde Voor de bepaling van de gemiddelde woningwaarde is niet gebruik gemaakt van alle WOZ-objecten die als woning zijn getypeerd. De wet WOZ onderscheidt drie categorieën woningen. Globaal kunnen deze worden omschreven als woningen dienend tot hoofdverblijf, woningen met praktijkruimte en recreatiewoningen en overige woningen. Deze laatste categorie omvat naast recreatiewoningen onder meer garageboxen. Om een zo zuiver mogelijk beeld van de woningmarkt te geven is deze categorie buiten beschouwing gelaten bij het bepalen van de gemiddelde woningwaarde. Daarnaast is van belang op te merken dat boerderijen en andere onroerende goederen waarin wel wordt gewoond, maar die in hoofdzaak worden gebruikt voor niet-woondoeleinden (bijvoorbeeld een winkel met bovenwoning), tot de niet-woningen zijn gerekend. Waardepeildatum 1-1-1999.

Meergezinswoning Flats, galerijwoningen, portiekwoningen, beneden- en bovenwoningen, woningen boven bedrijfsruimten voor zover deze zijn voorzien van een buiten de bedrijfsruimte gelegen toegangsdeur, alsmede de woongelegenheden in serviceflats en dergelijke.

Nieuwbouwwoningen Aantal in een bepaald jaar gereedgekomen woningen als gevolg van nieuwbouw.

Recreatiewoningen Totaal aantal recreatiewoningen per 1 januari. Een recreatiewoning voldoet aan alle criteria die gelden voor woningen. Een recreatiewoning hoeft niet geschikt te zijn voor bewoning gedurende het gehele jaar. Daarnaast geldt dat de woning of voor vakantieoedoeleinden is bestemd of gelegen is op een officieel voor recreatie aangewezen terrein.

Saldo vermeerdering woningen Per 1 000 woningen op 1 januari. Het saldo vermeerdering betreft het verschil tussen het aantal woningen dat aan de voorraad is toegevoegd en het aantal dat aan de voorraad is onttrokken. Toevoeging door nieuwbouw en/of vanwege andere redenen. Onttrekking door brand, afbraak, sloop, verbouw, onbewoonbaarverklaring, verandering van bestemming en andere redenen. Berekening saldo inclusief administratieve correcties.

Voorraad woningen Totaal aantal woningen op 1 januari. Een woning is een tot bewoning bestemd gebouw dat, vanuit bouwtechnisch oogpunt gezien, blijvend is bestemd voor permanente bewoning door één particulier huishouden.

Voorraad wooneenheden Totaal aantal wooneenheden per 1 januari. Een wooneenheid is een deel van een tot bewoning bestemd gebouw dat, vanuit bouwtechnisch oogpunt gezien, blijvend is bestemd voor

permanente bewoning door een particulier huishouden en dat voldoet aan alle criteria die van toepassing zijn op woningen, met uitzondering van het volgende criterium: het tot bewoning bestemde gebouw dient te beschikken over een toilet en over een keukeninrichting die is bestemd voor de bereiding van complete maaltijden. Ter compensatie hiervoor dient het gebouw waarin de wooneenheid is gelegen, te beschikken over een (gemeenschappelijk) toilet en/of over een (gemeenschappelijke) keukeninrichting die is bestemd voor de bereiding van complete maaltijden.

Waarde onroerende zaken Sinds 1 januari 1995 is de Wet waardering onroerende zaken (WOZ) van kracht. Deze wet verplicht gemeenten al het onroerend goed binnen de gemeentegrenzen periodiek te taxeren en de aldus vastgestelde WOZ-waarde te gebruiken bij het bepalen van de gemeentelijke aanslag Onroerende zaak belastingen (OZB). Verder dienen de gemeenten de individuele WOZ-waarden te leveren aan de Belastingdienst en de Waterschappen ten behoeve van de heffing van de inkomstenbelasting, de vermogensbelasting en de waterschapsomslagen. Het CBS publiceert jaarlijks twee cijfers: de voorlopige en definitieve. Voor de voorlopige cijfers vormen de waarden volgens de oorspronkelijke WOZ-beschikking het uitgangspunt. Hierbij zijn wijzigingen als gevolg van bezwaar en beroep niet in de cijfers verwerkt.

Waarde van WOZ-objecten niet-woningen De niet-woningen zijn de overige onroerend goed zaken waarin in hoofdzaak bedrijfsmatige activiteiten worden uitgevoerd. De niet-woningen worden in drie groepen onderscheiden: 1. Boerderij; 2. Niet-woning deels in gebruik als woning; 3. Niet-woning. Hieronder wordt verstaan: een onroerende zaak die geheel wordt gebruikt voor andere dan woondoeleinden; onroerende zaken waar het wonen is gecombineerd met andere functies (hotels, pensions, verpleeghuizen, gevangenissen). Dit betreft alle objecten voor bedrijfsmatige activiteiten zoals kantoren, winkels en bedrijfsruimten, maar ook bijzondere gebouwen die een niet bedrijfsmatig gebruik hebben (scholen, ziekenhuizen). Een object behoort alleen tot deze categorie, wanneer geen enkel deel van het object voor woondoeleinden wordt gebruikt. Zodra wel gewoond wordt in het object, wordt het object ingedeeld in de categorie niet-woning deels in gebruik als woning. Waardepeildatum 1-1-1999.

Waarde van WOZ-objecten woningen Tot de woningen behoren die onroerende zaken die in hoofdzaak worden gebruikt voor woondoeleinden en die onroerende zaken waarvan het gebruik volledig dienstbaar is aan woondoeleinden. Objecten in aanbouw of leegstaande objecten met de bestemming woondoeleinden zijn ook woningen. Tot de woningen behoren de volgende drie klassen: 1. Woning dienend tot hoofdverblijf; 2. Woning met praktijkruimte; 3. Recreatiewoningen en overige woningen. Waardepeildatum 1-1-1999.

Hoofdstuk 5 Onderwijs

Basisonderwijs Het onderwijs zoals opgenomen in de Wet Primair Onderwijs (WPO). Het reguliere basisonderwijs is bedoeld voor kinderen van 4-12 jaar.

Beroepsbegeleidende leerweg Het onderwijs zoals opgenomen in de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB). De beroepsbegeleidende leerweg (bbl) bestond voor 1996 uit het beroepsbegeleidend onderwijs en het leerlingwezen.

Beroepsopleidende leerweg Het onderwijs zoals opgenomen in de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB). De beroepsopleidende leerweg (bol) bestond voor 1996 uit het middelbaar beroepsonderwijs. Het betreft hier vol- én deeltijdonderwijs.

Expertisecentra Het onderwijs zoals opgenomen in de Wet op de Expertisecentra (WEC). De WEC regelt al het overige speciaal onderwijs (zowel basis als voortgezet) dat niet is opgenomen in de WPO of de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO) en omvat een tiental onderwijstypen.

Hoger beroepsonderwijs Het onderwijs zoals opgenomen in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW). Het betreft hier vol- én deeltijd-onderwijs.

Leerlingen Worden geteld naar hoofdvestiging. Leerlingen op de dependances worden dus geteld bij de gemeenten waar de hoofdvestiging staat.

Schooljaar Loopt over twee kalenderjaren van 1 september tot en met 31 augustus. Gemeentelijke herindelingen worden doorgevoerd per 1 januari. Het gevolg is dat bijvoorbeeld voor het schooljaar 2003/'04 de gemeentelijke indeling per 1 januari 2004 is genomen.

Speciaal basisonderwijs Het onderwijs zoals opgenomen in de Wet Primair Onderwijs (WPO). Het speciaal basisonderwijs is bedoeld voor kinderen die meer hulp behoeven bij de opvoeding en het leren dan het reguliere basisonderwijs kan bieden.

Voortgezet onderwijs Het onderwijs zoals opgenomen in de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO). De WVO omvat de volgende onderwijssoorten: vwo, havo, mavo, vmbo, vbo, lwoo, praktijkonderwijs en het speciaal voortgezet onderwijs (svo).

Wetenschappelijk onderwijs Het onderwijs zoals opgenomen in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW). Het betreft hier vol- én deeltijdonderwijs, exclusief de Open Universiteit.

Hoofdstuk 6 Verkeer en vervoer

Bedrijfsauto's Bestelauto's (3- en 4-wielige vrachtoertuigen, waarvan het ledig gewicht vermeerderd met het laadvermogen ten hoogste 3500 kg bedraagt). Vrachtoertuigen (4- en meerwielige ongelede vrachtoertuigen, waarvan het ledig gewicht vermeerderd met het laadvermogen meer dan 3500 kg bedraagt). Trekkers (motorvoertuigen ingericht voor het trekken van opleggers). Speciale voertuigen (bedrijfsauto's voor bijzondere doeleinden zoals brandweerauto's, reinigingsauto's, takelwagens, enz.). Autobussen (motorvoertuigen ingericht voor het vervoer van 9 of meer passagiers (excl. bestuurder)).

Motortweewielers Motorrijwielen, scooters, motorcarriers en motorinvalidenwagens met een motorrijwielkentekenbewijs.

Motortweewielers, relatief Per 1 000 inwoners op 1 januari.

Personenauto's Motorvoertuigen ingericht voor het vervoer van ten hoogste 8 passagiers (exclusief bestuurder), met inbegrip van combinatiewagens.

Personenauto's, relatief Per 1 000 inwoners op 1 januari. Bij het bepalen van het aantal voertuigen per geografische eenheid wordt uitgegaan van de woon- of vestigingsplaats die is opgegeven bij de tenaamstelling van het kenteken. Grote leasemaatschappijen in gemeenten als Gouda en Haarlemmermeer vertekenen het aantal personenauto's per 1 000 inwoners.

Verkeersdoden Met verkeersdoden worden de weggebruikers bedoeld die zijn overleden ten gevolge van een

plotseling optredende gebeurtenis op de openbare weg, verband houdend met het verkeer, waarbij ten minste één rijdend voertuig was betrokken. Dus niet: bij ongevallen op plaatsen die niet opengesteld zijn voor openbaar rij- en ander verkeer; bij ongevallen die hebben plaatsgevonden op een gedeelte van een trein- of trambaan die geen deel uitmaakt van de openbare weg en door haar aard uitsluitend gebruikt kan worden door een trein of een tram; als het slachtoffer meer dan dertig dagen na het ongeval overlijdt; als de overledene reeds als slachtoffer van 'moord' of van 'zelfdoding' is geteld. Voor de vaststelling van het aantal verkeersdoden (inwoners en niet-inwoners van Nederland) als gevolg van een verkeersongeval op Nederlands grondgebied zijn gegevens uit drie bronnen gecombineerd: - gegevens uit de door de arts of lijkschouwer ingevulde doodsoorzakenformulieren; - de rechtbankdossiers in geval van een niet-natuurlijke dood; - de ongevalrapporten die door de politie zijn opgemaakt. Door deze koppeling en integratie van gegevens wordt het risico van onvolledigheid in de individuele bestanden geminimaliseerd.

Verkeersgewonden Als gevolg van een door politie geregistreerd ernstig verkeersongeval waarbij sprake is van ziekenhuisopname. De cijfers betreffen de regio waar het ongeval heeft plaatsgevonden.

Verkeersongevallen Door politie geregistreerde verkeersongevallen op de openbare weg, tengevolge waarvan ten minste één persoon is overleden of in het ziekenhuis is opgenomen. De cijfers betreffen de regio waar het ongeval heeft plaatsgevonden.

Vervoermiddelen Motorvoertuigen welke op 1 januari van het desbetreffende jaar voorkwamen in het voertuigenbestand van RDW Centrum voor Voertuigtechniek en informatie en die voldoen aan de volgende criteria: het voertuig moet houderschapsplichtig zijn; het voertuig moet voldoen aan de Wet Aansprakelijkheid Motorvoertuigen (WAM); de APK-datum (keuringsdatum) mag niet langer dan een jaar verlopen zijn.

Hoofdstuk 7 Verkiezingen

Bible-Belt Een strook gebieden die loopt van Zeeland, via Zuid-Holland, Utrecht, Gelderland, naar Overijssel. Het gebied wordt hoofdzakelijk bevolkt door gereformeerde of hervormde bewoners.

Kiesgerechtigden Kiesgerechtigd is iedereen van 18 jaar en ouder met de Nederlandse nationaliteit, woonachtig in Nederland of het buitenland. In het buitenland kunnen stemgerechtigden per brief hun stem uitbrengen.

Hoofdstuk 8 Milieu, natuur en ruimte

Bebouwd Terrein in gebruik voor wonen, winkelen, uitgaan, voorzieningen, cultuur en werken. Hierbij zijn de gegevens uit een ouder jaar, in deze publicatie het jaar 2000, herberekend naar de gemeentelijke indeling van 2004. Zie ook oppervlakte totaal (hoofdstuk 1).

Bos Terrein beplant met bomen bestemd voor houtproductie en/of natuurbeheer. Hierbij zijn de gegevens uit een ouder jaar, in deze publicatie het jaar 2000, herberekend naar de gemeentelijke indeling van 2004. Zie ook oppervlakte totaal (hoofdstuk 1).

Dunne mest Dunne mestproductie van de gehele veestapel in het gehele jaar.

Fosfaat Fosfaatproductie (als P₂O₅) van de gehele veestapel in het gehele jaar.

Gemeenschappelijke en waterschapswegen Wegen beheerd door gemeente of waterschap. Waterschapswegen vormen een belangrijk deel van het wegennet buiten de bebouwde kom van de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Zeeland.

Kalium Kaliumproductie (als K₂O) van de gehele veestapel in het gehele jaar.

Landbouwterrein Terrein in gebruik ten behoeve van de land- en tuinbouw. Hierbij zijn de gegevens uit een ouder jaar, in deze publicatie het jaar 2000, herberekend naar de gemeentelijke indeling van 2004. Zie ook oppervlakte totaal (hoofdstuk 1).

Mesthoeveelheden De mestproductie is gedefinieerd als de hoeveelheid mest (in kg) die aanwezig is in de stalopslag (na enkele maanden bewaring) dat wil zeggen inclusief schoonmaakwater en vermost drinkwater. Voor rundvee en schapen komt daar dan nog de hoeveelheid mest bij die deze dieren produceren wanneer ze in de wei lopen. De weidemest van mest-, weide- en zoogkoeien en van schapen wordt gerekend als dunne mest. De mest van het merendeel van het rundvee wordt opgeslagen als dunne mest. Ongeveer 11 procent van de rundveemest wordt opgeslagen in een stal met vaste mest. Voor de berekeningen is aangenomen dat al het rundvee, met uitzondering van mest-, weide- en zoogkoeien, dunne mest produceert. Voor leghennen wordt onderscheid gemaakt in dieren die gehouden worden in een stal met vaste mest en dieren die gehouden worden in een stal met dunne mest. Het aantal leghennen dat gehouden wordt in een stal met een vast meststelsel is de laatste jaren gestaag toegenomen van 50 procent van de leghennen ouder dan 18 weken in 1994 tot 78 procent in 2000. De mest van het overig pluimvee en van pelsdieren en konijnen wordt opgeslagen als vaste mest. De mestproductie van varkens is berekend als dunne mest.

Mineralen per hectare cultuurgrond De mineralen-uitscheidingsfactoren per hectare cultuurgrond zijn berekend met behulp van de totale cultuurgrond exclusief braakland (natuurbraak en groenbraak) en snel groeiend hout.

Natuurlijk terrein Terrein in droge- of natte natuurlijke staat. Hierbij zijn de gegevens uit een ouder jaar, in deze publicatie het jaar 2000, herberekend naar de gemeentelijke indeling van 2004. Zie ook oppervlakte totaal (hoofdstuk 1).

Provinciale wegen Wegen beheerd door de provincie.

Recreatieterrein Terrein in gebruik voor (sportieve) recreatie. Hierbij zijn de gegevens uit een ouder jaar, in deze publicatie het jaar 2000, herberekend naar de gemeentelijke indeling van 2004. Zie ook oppervlakte totaal (hoofdstuk 1).

Rijkswegen Wegen beheerd door het Rijk.

Stikstofuitscheiding Stikstofuitscheiding (als N-totaal) van de gehele veestapel in het gehele jaar.

Totale weglengte Totale lengte van alle wegen die worden beheerd door wegbeheerders als het Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen, voorzien van een straatnaam of nummer, waarop verkeer met motorvoertuigen op meer dan twee wielen is toegestaan. Fiets- en voetpaden zijn uitgesloten.

Vaste mest Vaste mestproductie van de gehele veestapel in het gehele jaar.

Hoofdstuk 9 Lokalisering

Arrondissementen Aanduiding van de rechtsgebieden van de 19 rechtbanken. Elk arrondissement bestaat uit een aantal kantongebieden.

Brandweergebieden De indeling naar 25 brandweergebieden is afkomstig van het Ministerie van Binnenlandse zaken. De indeling wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van de begrotingen van de brandweerregio's.

Cebuco-verzorgingsgebieden Indeling van Nederland in 50 verzorgingsgebieden ontworpen door het Centraal Bureau voor Courantenpubliciteit (CeBuCo) voor reclame en verkoopdoeleinden.

COROP-gebieden Indeling in 40 gebieden omstreeks 1970 ontworpen door de Coördinatie Commissie Regionaal Onderzoekprogramma, waaraan de indeling haar naam dankt.

COROP-subgebieden Onderverdeling van de COROP-gebieden Groot-Amsterdam, Groot-Rijnmond en Noord-oost-Noord-Brabant.

Economisch-geografische gebieden Uit 1920 daterende economisch-geografische indeling in 129 gebieden.

Gezondheidsregio's Indeling in 27 gezondheidsregio's in 1987 vastgesteld na toetsing op de samenwerkingsgebieden volgens de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr).

GGD-gebieden In 1990 door het toenmalige Ministerie van WVC vastgestelde indeling in samenwerkingsgebieden voor de gemeentelijke gezondheidsdiensten. In 2004 bestaat de indeling uit 42 gebieden.

Grootstedelijke agglomeraties Bij grootstedelijke agglomeraties gaat het om aaneengesloten gebieden met een stedelijke bebouwing. In totaal zijn 22 grootstedelijke agglomeraties onderscheiden.

Kantongebieden Aanduiding van de rechtsgebieden van de 61 sectoren kanton van de rechtbanken.

Kieskringen Tweede Kamer Toedeling van gemeenten aan de 19 kieskringen voor de Tweede Kamer ingevolge de nieuwe kieswet van 1 november 1989.

Landbouwgebieden Herziene indeling in 66 gebieden, die in 1991 door de Adviescommissie Landbouwstatistiek is vastgesteld.

Landbouwgebieden (groepen van) Clustering van de 66 landbouwgebieden tot 14 groepen van landbouwgebieden.

Landsdelen Indeling naar 4 landsdelen die wordt gevormd door een regionale groepering van provincies.

Nodale gebieden Indeling in 80 nodale gebieden voor de planning van spreidingspatronen van scholen van voortgezet onderwijs.

NUTS-gebieden De "Nomenclature of Territorial Units for Statistics" (NUTS) wordt voor de regionalisering van Statistiek door Eurostat gehanteerd. Deze indeling bevat voor Nederland de volgende niveau's: NUTS 1: Landsdelen; NUTS 2: Provincies; NUTS 3: COROP-gebieden.

Onderwijsgebieden Clustering van nodale gebieden op grond van regionale herkomst en bestemming van leerlingen bij het voortgezet onderwijs tot 25 gebieden.

Politieregio's Indeling in 25 politieregio's welke in 1990 door het Ministerie van Justitie is ontworpen.

Provincies Bestuurlijke onderverdeling van het Nederlands grondgebied die sinds het instellen van de provincie Flevoland per 1 januari 1986 12 bestuurlijke eenheden telt.

Ressorten Indeling van de rechtsgebieden van de 5 gerechtshoven. Elk ressort bestaat uit een aantal arrondissementen

RPA-gebieden Voor arbeidsmarktinformatie zijn in 2002 door de Regionale Platforms Arbeidsmarkt 34 RPA-gebieden afgeleid uit de 131 werkgebieden van de Centra voor Werk en Inkomen (CWI).

Stadsgewesten Bestaan uit grootstedelijke agglomeraties en het omringende gebied dat geïntegreerd is op

deze agglomeratie. De 22 stadsgewesten bevatten het grondgebied van de 22 grootstedelijke agglomeraties met het daarbij behorende "verzorgingsgebied".

Toeristengebieden In 1972 ontworpen indeling in 17 gebieden voor statistieken op het terrein van de toeristische dienstverlening en vrijetijdsbesteding.

Wgr-samenwerkingsgebieden Lokalisering van gemeenten per samenwerkingsgebied volgens de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr). De opgenomen Wgr-indeling telt 42 gebieden.

Wgr-plus regio's Uitbreiding van de reeds bestaande Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr) Nog niet in gebruik.

Woningmarktgebieden Indeling in 46 gebieden die op verzoek van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer is ontwikkeld ten behoeve van het Woningbehoeftenonderzoek 1989/1990.

Hoofdstuk 10 Kerncijfers wijken en buurten

Buurt Kleine sociale ruimtelijke eenheid met een homogeen karakter. Homogeen wil zeggen dat één functie dominant is. Bijvoorbeeld woonfunctie (woongebied), werkfunctie (industriegebied) of recreatieve functie (natuurgebied).

Oppervlakte water De oppervlakte water op gemeenteniveau omvat zowel binnen- als buitenwater (zie ook hoofdstuk 1). Tot het binnenwater wordt gerekend: IJsselmeer, Markermeer, Randmeren, Rijn, Maas, e.d. Onder het buitenwater valt: Waddenzee, Eems, Dollard, Oosterschelde, Westerschelde en Noordzee. De oppervlakte water per wijk en buurt bestaat alleen uit binnenwater.

Stedelijkheid De indeling naar stedelijkheid is gebaseerd op de omgevingsadressendichtheid. De vijf stedelijkheidsklassen zijn gebaseerd op klassegrenzen van 2 500, 1 500, 1 000 en 500 adressen per vierkante kilometer.

Wijk Onderdeel van een gemeente waarin een bepaalde vorm van bodemgebruik of bebouwing overheerst. Een wijk bestaat uit één of meerdere buurten.